

অসমীয়া সাহিত্য সেরক

৩ বজনী কান্ত বৰদলৈ

শ্রীউপেন্দ্র চন্দ্র লেখক

শ্রীবীৰ্জনাথ বৰুৱা
ৰামধেনু প্ৰকাশ ভৱন ।
গুৱাহাটী ।

মূল্য—১০ অনা ।

অসমীয়া সাহিত্য সেৱক

৩৮জনীকান্ত বৰদলৈ

শ্রীউপেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ লেখক

প্রকাশক—বামধেনু প্রকাশ ভৱন,
গুৱাহাটী।

দাম—

গুৱাহাটী “আনাম প্ৰেছ”ত গিৰিজনন্দ চৌধুৰীৰ দ্বাৰা মুদ্ৰিত।

আগকথা

স্বৰ্গীয় বজ্জনীকান্ত বৰদলৈ ইং ১৮৬৮ চনত গুৱাহাটীত জন্ম গ্ৰহণ কৰে। ১৮৮৯ চনত বি, এ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈ ১৮৯০ চনত চৰকাৰী কামত সোমাই ১৮৯১ চনত ছব্ ডেপুটী কলেক্টৰ আৰু ১৯০১ চনত এক্ট্ৰী এচিষ্টেণ্ট কমিছনাৰৰ পদ লাভ কৰে। ১৯০৯ চনত কিছুকাল নগাঁওৰ ডেপুটী কমিছনাৰৰ ভাৱ পায়। ১৯১৮ চনত চাকৰীৰ পৰা অৱসৰ লয়। ১৮৮৮ চনৰ পৰাই তেখেতৰ সাহিত্যিক জীৱন আৰম্ভ হৈ জীৱনৰ শেষ কাললৈকে অটুট আছিল। তেখেতে নানা বিষয়ৰ প্ৰৱন্ধ পাতিৰে অসমীয়া সাহিত্যৰ যোগান ধৰিছিল। ভোলাই শৰ্ম্মাৰ ভাওত তেখেতে অসমীয়া সমাজৰ কোঁতুকপূৰ্ণ চিত্ৰ আঁকিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। মনোবিজ্ঞান আদি বিষয়েও প্ৰৱন্ধ প্ৰকাশ কৰিছিল। তেখেতে অসম প্ৰদীপিকা নামে এখন মাহিলী কাকত প্ৰায় এবছৰৰ ওপৰ কাল চলাইছিল। কিন্তু উপন্যাস লেখক স্বৰূপেই তেখেতে বিশেষ খ্যাতি লাভ কৰিছে। তেখেতৰ উপন্যাস কেইখন এই :— মিৰজীয়াবী, মনোমতী, বঙ্গিলী, বহুদৈ লিগিৰী, নিশ্ৰল ভকত, তাম্ৰেশ্বৰী মন্দিৰ, দক্ষিণা দ্ৰোহ আৰু বাধা-কল্পিণী বণ। এই ক্ষুদ্ৰ পুথিখিনিত উপন্যাস সমূহৰ এটি পৰিচয় দিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে। ইয়াৰ ছটি প্ৰৱন্ধ ‘জয়ন্তী’ আৰু ‘বাহীত’ প্ৰকাশ হৈছিল।

শ্রীমান ব্রজনাথ গোস্বামী বি, এল, এ ইয়াৰ 'প্ৰেছ'
কপিটো কৰি দিয়াত তেওঁক ইয়াতে শলাগ জনালে। আৰু
প্ৰবন্ধনি ছাত্ৰ সমূহৰ হাততে অৰ্পণ কৰিলে।।

ইতি—

কটন কলেজ,

গুৱাহাটী।

১৩/৪/৪৮

শ্রীউপেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ লেখক

প্ৰথম অধ্যায়

উপন্যাস

উপন্যাস বুলিলে সাধাৰণতে আমি গদ্যত বৰ্ণোৱা মন
পঢ়া মানুহৰ ঘটনাবলীক বুজোঁ। কেতিয়াবা উপ-
ন্যাসৰ ভিতৰত বুৰঞ্জীৰ পাত্ৰ পাত্ৰী সন্নিবেশ কৰিলেও তাত
কল্পনাৰ ভাগেই বেচি থাকে। মানুহৰ, মানুহৰ বিষয়ে
জানিবলৈ থকা কুতুহল আৰু সমাজপ্ৰিয়তাৰ পৰা উপন্যা-
সৰ উদ্ভৱ হৈছে। সংসাৰত মানুহ অকলশৰে থাকিব নোৱাৰে;
আনৰ অভিজ্ঞতাৰ সহায় মহলে মানুহ সংসাৰৰ পথত
আগুৱাব নোৱাৰে। আনৰ সৈতে আলোচনা, আনৰ সঙ্গ
আমাৰ অতি আৱশ্যকীয়। এই আলোচনা বা সঙ্গ সদায়
সকলোৰে মূলভাৱ নহয়। মানুহৰ অভিজ্ঞতাও বিস্তৃতিত
লয় পায়। সেই গতিকেই লিখিত সাহিত্যৰ আৱশ্যক।
সাহিত্যত মানুহৰ অভিজ্ঞতা চিৰকলীয়া হয় আৰু ইয়াৰ
সঙ্গও মূলভাৱ হয়। উপন্যাস মানৱ জীৱনৰ দাপোণ স্বৰূপ।
অভিজ্ঞতা আৰু কল্পনাৰে উপন্যাসিকে মানৱ জীৱনটো
ফটকটীয়াকৈ আঁকি দেখুৱায়। গতিকে এই ভাগ সাহিত্যত
মানুহৰ আত্মা বেচি দেখা যায়।

দৰ্শন শাস্ত্ৰ, ধৰ্মশাস্ত্ৰ, নাট, বুৰঞ্জী, জীৱন চৰিত আদি বোবতো মানুহৰ অভিজ্ঞতাকে পোৱা যায়। এনে স্বৰ্গেও উপন্যাসত মানুহৰ আত্ম হোৱাৰ বিশেষ কাৰণ আছে।

দৰ্শন শাস্ত্ৰত তত্ত্বজ্ঞান পোৱা যায়, কিন্তু সেইবোৰ সূক্ষ্ম আৰু সকলোৰে বোধগম্য নহয়; ধৰ্ম শাস্ত্ৰই অনুশাসন দিয়ে। তাত মানুহৰ চিত্ৰ থাকিলেও তাক এটা আদৰ্শৰ মাজেৰেহে প্ৰকাশ কৰা হয়। বহুসময় মানুহ জীৱনটো বহুসময় কৰি নাবাখি এক মূল তত্ত্ব বা আদৰ্শৰ অধীন কৰি ৰখা হয়। নাটত আমি উপন্যাসৰ দৰেই মানুহ জীৱনটো দেখিবলৈ পাব, কিন্তু নাট্যকাৰ কিছুমান বান্ধোনৰ ভিতৰত থাকিব লগা কাৰণে উপন্যাসিকৰ দৰে মুক্ত নহয়। বহুসময়ত উপস্থিত কৰিব পৰা কথাহে নাট্যকাৰে নাটত লিখিব পাৰে, গতিকে বহুত কথাকেই চকুৰ আগত নাট্যকাৰে উপস্থিত কৰিব নোৱাৰে। কিন্তু উপন্যাসিকে সকলো কথাকে পাঠক সকলক বিদিত কৰিব পাৰে। বুৰঞ্জীত আমি পৃথিবীত ঘটা ঘটনা বিলাক দেখিবলৈ পাব। কিন্তু বুৰঞ্জী লিখকে ঘটি যোৱা ঘটনাহে লিপিবদ্ধ কৰিব পাৰে; হৈ যোৱা ঘটনাৰ পৰা সামান্যও লৰচৰ কৰিব নোৱাৰে। আমাৰ প্ৰতাপ, চন্দ্ৰকান্তক এবাৰহে বুৰঞ্জীৰ পিঠিত দেখিবলৈ পোৱা যায়। ইকালে, উপন্যাসিকে বুৰঞ্জীৰ একোটা, অধ্যায় লৈ, বা একোটা আদৰ্শ লৈ, বা মানৱ চৰিত্ৰ লৈ নানা ঘটনা, নানা চৰিত্ৰ, মানুহৰ আগত ডাঙি ধৰিব পাৰে।

বুৰঞ্জীত আমি অতীতৰ বিৱৰণহে পাব পাৰো, কিন্তু উপন্যাসত সকলো কালৰ মানৱ চৰিত্ৰ পাব পাৰি। কাৰ্যনিক হলেও উপন্যাসৰ পাত্ৰ পাত্ৰী নিপুণ লিখকৰ হাতত বাস্তৱতকৈও বেচি উজ্জল হৈ উঠে। নিপুণ উপন্যাসিকৰ উপন্যাসত ধৰ্ম আৰু নীতিৰ জ্ঞান পালেও সি নিজে উপদেশ নিদিয়, জীৱনৰ চিত্ৰ পালেও সি জীৱনী নহয়, দাৰ্শনিক জ্ঞান পালেও সি দৰ্শনৰ জটীল তত্ত্ব বা তথ্য আলোচনা নহয়।

উপন্যাস গণতত্ত্ব ভাৱৰ লগৰীয়া। আগৰ কালৰ সাহিত্যত দেৱ-দেৱী আৰু বজা মহাবজাৰ আখ্যান বোৰৰ ভিতৰেদি ধৰ্ম আৰু নীতিৰ শিক্ষা দিয়া হৈছিল। উপন্যাসত ব্যক্তি স্বাতন্ত্ৰ্যৰ প্ৰতিষ্ঠা হয়। সাধাৰণ লোকৰ ভাব আৰু সমস্যা বোৰ উপন্যাসৰ আহিলা হৈ পৰে। ইয়াত মানুহৰ অন্তৰৰ গভীৰ আৱেগ অনুভূতি বোৰক ৰূপ দিয়া হয়। উপন্যাসক এই পক্ষৰ পৰা বাস্তৱ সাহিত্য বুলিব পাৰি।

উপন্যাসক ইংৰাজীত “নভেল” বোলা হয়। “নভেল” শব্দটো ইটালীয় “নভেলা” শব্দৰ পৰা আহিছে। ইয়াৰ অৰ্থ ছুটি গল্প। চৈধ্য শতিকাৰ শেষ ভাগত ইটালীয় সাহিত্যৰ প্ৰভাৱত ইংৰাজ লেখক চোৱাৰ হাতত প্ৰথম উপন্যাসৰ অঙ্কৰ উদ্ভৱ হয়। কিন্তু প্ৰকৃত পক্ষে, ষষ্ঠ শতিকাৰ আৰম্ভণিত “ডিকো”ৰ হাততহে আচল উপন্যাস ৰচিত হয়। উনৈশ শতিকাৰ আদি ভাগৰ চাব, ওৱালটাৰ স্বৰ্গৰ পৰা উপন্যাস সববৰহী হৈ উঠে।

অসমীয়া সাহিত্যত উপন্যাস, ইংৰাজী সাহিত্যৰ প্ৰভাৱৰ ফল। ইয়াত বঙ্গ সাহিত্যৰ প্ৰভাৱো কিছু পৰিছে, কিয়নো, বঙ্গ সাহিত্যই অসমীয়াতকৈ আগতে পছিমীয়া গঢ় লৈছে। আগৰ অসমীয়াৰ মাজত প্ৰচলিত থকা পৌৰাণিক আখ্যান আৰু আত্মৰ পৰিচয় দিয়ে। কিন্তু আগত কোৱাৰ দৰে এইবোৰে কোনো আদৰ্শৰ মাজেৰে প্ৰকাশ হোৱাৰ বাবে আৰু সকলো অঙ্গ পূৰ্ব নকৰাৰ বাবে উপন্যাসে নিজ ঠাই লবলৈ আগবাঢ়ি আহিছে। প্ৰকৃততে কব লাগিলে স্বৰ্গীয় বৰজনীকান্ত বৰদলৈ ডাঙৰীয়াই অসমীয়া উপন্যাস ৰচনাত মন দি তাৰ স্থান আহল বহল কৈ থৈ গৈছে।

উপন্যাস বুৰঞ্জী মূলক, উদ্দেশ্য মূলক, আৰু সামাজিক হ'ব পাৰে। বুৰঞ্জীৰ ভেটিত উপন্যাস সৃষ্টি কৰিলে সি বুৰঞ্জীমূলক, কোনো বিশেষ উদ্দেশ্যলৈ সৃষ্টি কৰিলে সি উদ্দেশ্যমূলক আৰু সমাজৰ কথা আশ্ৰয় কৰি উপন্যাস সৃষ্টি কৰিলে সি সামাজিক উপন্যাসৰ শ্ৰেণীত পৰে।

আধুনিক নভেল বা উপন্যাস বোৰত ঘটনা সৃষ্টিতকৈ চৰিত্ৰ বিশ্লেষণৰ পিনেহে লক্ষ্য ৰখা দেখা যায়।

উপন্যাসত যি যি বিষয়লৈ বিশেষ চকু দিব লাগে সেইবোৰ এই:—ইয়াত সাধাৰণতে এটি ঘটনা থাকিব লাগে। কিন্তু ছুটি গল্পতো একোটা ঘটনা থাকে। সেই বুলি ছুটি গল্প আৰু উপন্যাস একে নহয়। ছুটি গল্প বোৰ জীৱনৰ কোনো এক ক্ষণ অৱলম্বন কৰি লিখা হয় আৰু সেই ক্ষণতে

বা কোনো এক ঘটনাতে মানুহৰ প্ৰকৃত স্বৰূপটো প্ৰকাশ কৰি দিয়া হয়। উপন্যাসত কিন্তু গোটেই জীৱনটোৰ পতি বিশদ ভাবে দেখুৱাব পাৰি। আকৌ উপন্যাসত এটা মূল ঘটনাৰ লগত আন আন সৰু ঘটনাও জড়িত থাকিব পাৰে, কিন্তু ছুটি গল্পত বেচি ঘটনা বা চৰিত্ৰ সমাবেশৰ ঠাই নাই।

উপন্যাসত সন্নিবেশ কৰা চৰিত্ৰবোৰৰ ভিতৰত বিশেষ সম্বন্ধ থাকে। কেতিয়াবা মূল চৰিত্ৰটো ফুটাই তুলিবলৈ আন সহায়কাৰী চৰিত্ৰৰ আৱশ্যক হয়; কেতিয়াবা বৈশাদৃশ চৰিত্ৰৰ সহায়ত মূল চৰিত্ৰ বা আন আন চৰিত্ৰৰ বৈশিষ্ট্য দেখুৱা হয়।

কেতিয়াবা নিজৰ বৰ্ণনা আৰু কেতিয়াবা পাত্ৰ-পাত্ৰীৰ ভিতৰত কথোপকথনৰ দ্বাৰা উপন্যাসিকে উপন্যাস ৰচনা কৰে। কথোপকথনৰ দ্বাৰা নাটো ৰচিত হয়। কিন্তু এই বাবেই নাট উপন্যাসৰ প্ৰভেদ নিৰ্ণয় কৰিবলৈ কোনো সন্দেহ উপস্থিত হ'ব নোৱাৰে। এই বিষয়ে আগতে কোৱা হৈছে। ছয়ো প্ৰকাৰে লিখা উপন্যাসতে উপন্যাসিকে কেতিয়াবা মাজে মাজে কোনো ঘটনা বা চৰিত্ৰ বিশ্লেষণ কৰি যায় আৰু নিজৰ মতামতো সন্নিবেশ কৰে। কলাকুশল উৎকৃষ্ট লিখক সকলে এই প্ৰণালী নলৈ পাঠকৰ সমুখত কেৱল চিত্ৰটোহে দিয়ে।

সহজ, সৰল বা যথার্থ অৰ্থ প্ৰকাশক ভাষা ব্যৱহাৰ যেই সেই গ্ৰন্থকে মনোগ্ৰাহী কৰাৰ এটা প্ৰধান উপায়।

সমতা উৎকৃষ্ট লেখনিৰ আন এটা প্ৰধান লক্ষণ। ইয়াৰ উপৰি, বৰ্ণনা বা পাত্ৰ-পাত্ৰীৰ মাজত হোৱা কথোপকথন অনাহকত দীঘলীয়া হলে বা অৰ্থ প্ৰাকশ নোহোৱাকৈ ছুটি হলে সি কেতিয়াও পাঠকৰ মন আকৰ্ষণ কৰিব নোৱাৰে। ঔপন্যাসিকৰ নিজৰ বৰ্ণনাতকৈ কথোপকথনৰ ব্যৱহাৰে পাত্ৰ-পাত্ৰীৰ বেচি ওচৰলৈ নিয়ে। কিন্তু এই কথোপকথনৰ ব্যৱহাৰত লিখকৰ বিশেষ বিচাৰ শক্তিৰ আৱশ্যক। নহলে সি পাঠকৰ মনত বিৰক্তিশে উপস্থিত কৰিব পাৰে।

আন এটি বিশেষ লক্ষণীয় বিষয় হৈছে ঔপন্যাসিকৰ সৃষ্টি কৌশল। ঔপন্যাসৰ ঘটনাটি আৰম্ভ কৰা, গঠন কৰা, আৰু শেষ কৰা, সকলো বিষয়তে বিশেষ বিচাৰ আৱশ্যক। নহলে ঔপন্যাসিকৰ উদ্দেশ্য সফল হ'ব নোৱাৰে আৰু সি পাঠকৰ মনত কোনো স্থায়ী ভাব উদ্ভৱ কৰিব নোৱাৰে।

দ্বিতীয় অধ্যায়

বৰদলৈৰ বুৰঞ্জীমূলক উপন্যাস

অসমৰ অতীত বুৰঞ্জী আৰু সমাজক ভেটি কৰি স্বৰ্গীয় জনীকান্ত বৰদলৈ দেৱৰ বুৰঞ্জীমূলক উপন্যাস কেই খনি ৰচিত হৈছে। আহোম ৰাজত্বৰ শেষকালত অৰ্থাৎ চন্দ্ৰকান্তসিংহৰ দিনৰ পৰা ইংৰাজে অসমদেশ লোৱালৈকে এই কাল ডোখৰেই উপন্যাসিক বৰদলৈ দেৱৰ অৱলম্বন। এই কালৰ অসমৰ ৰাজনৈতিক, সামাজিক, আৰু আধ্যাত্মিক—ক্ষেত্ৰৰ বিশৃঙ্খলাৰ আশ্ৰয় লৈ মানে অসমদেশ যি দৰে উছন কৰিছিল তাৰ প্ৰতিচ্ছবি বৰদলৈ দেৱৰ উপন্যাস কেই খনিত পোৱা যায়। সাধাৰণ গতিৰ জীৱনতকৈ ঘটনা-পূৰ্ণ জীৱনে উপন্যাসৰ বিশেষ সজুলি যোগাব পাৰে। গতিকে ঐতিহাসিক উপন্যাস ৰচনা কৰাত অতীতৰ কোনো কাল নিৰ্বাচনে তেখেতৰ বিচাৰ শক্তিৰ পৰিচয় দিছে। যি মানৱ আক্ৰমণৰ কথাই আজিও অসমীয়াৰ মনত ভয় সঞ্চার কৰে, সেই কথাকে অৱলম্বন কৰি উপন্যাস ৰচনা কৰাৰ কাৰণেই ই সকলোকে আকৃষ্ট কৰিব পাৰিছে।

বৰদলৈ দেৱৰ উপন্যাস সমূহত বুৰঞ্জীৰ চৰিত্ৰ আৰু চিত্ৰ সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে আৰু তাৰ লগে লগে কল্পনাও আছে। কল্পনাৰ আশ্ৰয় নলৈ হ'বহু বুৰঞ্জীৰ কথাকে বৰ্ণনা

কবিলে সি উপন্যাস নহৈ বুৰঞ্জীয়েই হ'লহেঁতেন। ইয়াত সন্নিবিষ্ট ঘটনাবোৰ প্ৰকৃততে ঘটিছিল নে সেইটো লক্ষ্যৰ বিষয় নহৈ ঠিক তেনেবোৰ ঘটনা চাৰিওপিনৰ অৱস্থাৰ মাজত সম্ভৱপৰ আছিল নে সেইটোহে লক্ষ্যৰ বিষয় হ'ব লাগে। ইংৰাজ লেখক মেকলেই নিখিছিল—“নিপুণ বুৰঞ্জী লিখকৰ নিজৰ বৰ্ণনা কাৰ্য্যকৰী আৰু শোভনীয় কৰিব পৰা কল্পনা শক্তি থাকিব লাগিব আৰু এনে পাৰ্গতালি থাকিব লাগিব যে তেওঁ পোৱা উপাদান বিলাকতে তেওঁ আৱদ্ধ থাকিব লাগিব আৰু কোনো অসম্পূৰ্ণতা থাকিলেও সেইবোৰ নিজ পূৰণ কৰিব নোৱাৰে।” কিন্তু ঔপন্যাসিকৰ ক্ষেত্ৰ ইয়াতকৈ বহল। তেওঁ বুৰঞ্জীৰ আহিলা পাতি লৈ নিজ কল্পনাৰ আশ্ৰয় লৈ নানা ঘটনা সৃষ্টি কৰি অতীতৰ বৃহৎ আৰু স্পষ্ট ছবি আঁকিব পাৰে আৰু বুৰঞ্জীলেখকতকৈ অনেক বেচি শিক্ষা দিব পাৰে। উৎকৃষ্ট বুৰঞ্জীমূলক উপন্যাস লেখক সকলে বুৰঞ্জীৰ বেলেগ বিৱৰণ নিদিয়াকৈ সন্নিবিষ্ট পাত্ৰ-পাত্ৰী আৰু ঘটনাৰ মাজেৰে অতীতক জগাই তোলে। কিন্তু বৰদলৈ দেৱ বুৰঞ্জীত ইমান আকৃষ্ট যে বুৰঞ্জীৰ বিৱৰণ নিদিয়াকৈ তেখেতে উপন্যাস শেষ কৰিব নোৱাৰে। বুৰঞ্জীৰ প্ৰীতি বৰদলৈ দেৱৰ প্ৰধান লক্ষণ, দেশপ্ৰীতি, উচ্চ ৰাজনৈতিক আদৰ্শ, ধৰ্ম্মানুৰাগিতা আৰু অৱাস্থা বা অতিপ্ৰাকৃতৰ প্ৰীতি চৰিত্ৰ সমূহৰ মাজেৰে প্ৰকাশ কৰাৰ বাহিৰেও দেশৰ বা মানৱজাতিৰ উন্নতিমূলক

উচ্চ আদৰ্শ আৰু মহৎ গুণ আৰু কৰ্ম্মত তেখেতৰ আনন্দ, আৰু সেইদৰে দেশৰ ধ্বংসসাধক নীচবৃত্তি, নীচকৰ্ম্ম আদি বোৰৰ প্ৰতি ঘৃণা আৰু কটুভাববোৰত তেখেতৰ প্ৰকৃত গৰিচয় পোৱা যায়।

৩ ৰবীন্দ্ৰ নাথ ঠাকুৰে বুৰঞ্জীমূলক উপন্যাস সম্বন্ধে এই দৰে লেখিছে—বুৰঞ্জীৰ সংশ্ৰৱত উপন্যাসে এটা বিশেষ বস সঞ্চাৰ কৰে। বুৰঞ্জীৰ সেই বসৰ প্ৰতি ঔপন্যাসিকৰ লোভ, তাৰ সত্যৰ প্ৰতি তেওঁৰ কোনো খাতিৰ নাই। কোনোৱে যদি উপন্যাসত কেৱল বুৰঞ্জীৰ সেই বিশেষ গোল্ড আৰু সোৱাদত সন্তুষ্ট নহৈ তাৰ পৰা অথও বুৰঞ্জী উদ্ধাৰত প্ৰবৃত্ত হয়, তেনেহলে তেওঁ ব্যঞ্জনৰ ভিতৰত জীৱা, ধন্থিয়া, হালধি, সবিয়হ সন্ধান কৰে। বাখৰৰ সুকীয়া ৰূপ ৰাখি ব্যঞ্জনৰ সোৱাদ যি দিব পাৰে দিয়ক, যেয়ে বটি পিহি মিহলি কৰি দিয়ে, তেওঁৰ সৈতে আমাৰ কোনো বিবাদ নাই, কাৰণ সোৱাদেই ইয়াত লক্ষ্যৰ বিষয়, বাখৰ উপ-লক্ষ্যহে। কিন্তু সকলোৰে জনাজাত কোনো ঘটনাক সমূলি ওলোটাই কৰি উপস্থিত কৰিলে বস ভঙ্গ হয়। বুৰঞ্জীৰ আহিলা ব্যৱহাৰত বৰদলৈ দেৱে এনে বস ভঙ্গ নকৰাকৈ সাহিত্যৰ ৰস সৃষ্টি কৰিছে। ঠায়ে ঠায়ে নিজে কৈ গৈছে যে বুৰঞ্জীৰ মূল ঘটনাৰ পৰা তেওঁ আঁতৰি যোৱা নাই। কিন্তু যিমানেই বাস্তৱ বৰ্ণনা নহওঁক এহুকাৰৰ নিজ মনৰ প্ৰতিবিন্ধ আৰু কোনো শিক্ষণীয় বিষয় গ্ৰন্থৰ ভিতৰত প্ৰকাশ

পায়। বৰদলৈদেৱে বাস্তৱ বৰ্ণনা দি সাংসাৰিক দুখ সুখৰ মাজেৰে এক উচ্চতৰ ৰাজ্যলৈ মানৱ মন আকৰ্ষণ কৰিব খোজা ভাৱটো প্ৰকাশ কৰিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে কব পাৰি নিৰ্মল আৰু দয়াৰামে যোতিয়া সংসাৰত কেৱল গৰলেই দেখিলে তেতিয়া তাতে অভিভূত নহৈ ঈশ্বৰ ভক্তিৰ পথ অৱলম্বন কৰিলে; শান্তি ৰামে মনৰ অভিনাৱ পূৰণ কৰিবলৈ নাপাতি যেতিয়া বৈৰাগী হবলৈ যায়, তেতিয়া আন এক কাৰণত তেওঁ ঘূৰি আহিব লগা হ'ল, যেন নেদেখা শক্তি এটাই, ঐশ্বৰিক যুক্তি এটাইহে সংসাৰখন চলাইছে। বহুদৈৰ যোগশাস্ত্ৰৰ গূঢ় বহুস্তৰোৰে সংসাৰৰ ভাৱৰ পৰা মানুহক আন এখন ৰাজ্যলৈ লৈ যায়। সেইদৰে বঙিলীক আদৰ্শৰো মানুহক এক উচ্চতৰ ৰাজ্যৰ বাতৰি দিয়ে। এই আদৰ্শ-বোৰৰ বাহিৰেও উপন্যাসিকে নিজে প্ৰকাশ্যে উপদেশ দি গৈছে।

দাৰ্শনিকে যিদৰে ব্যক্তিত সমষ্টি, ক্ষুদ্ৰত মহৎ দৰ্শন কৰে, কলাকুশল লোকেও সেইদৰেই ব্যক্তিৰ জীৱনত সমষ্টিৰ জীৱন, ক্ষুদ্ৰকৰ ঘটনাত চিৰকলীয়া সত্য দৰ্শায়। এই আদৰ্শত লেখক যিমানেই আগবাঢ়ে তেওঁৰ সাহিত্যও সিমানেই মূল্যবান আৰু আদৰ্শীয় হয়। যুগমীয়া আৰু উৎকৃষ্ট সাহিত্যৰ এক প্ৰধান লক্ষণ হৈছে গোটেই মানৱ সমাজৰ প্ৰতি সহানুভূতি। বৰদলৈদেৱৰ উপন্যাসত এই আদৰ্শ আৰু এই সহানুভূতিৰ দ্বাৰা তেখেত অনুপ্ৰাণিত হোৱা দেখা যায়।

উদাহৰণ স্বৰূপে কেইটিমান চিত্ৰ তুলত দিয়া হ'ল। উপন্যাসিকৰ মতে জীৱনৰ মূল্য জন্মত, বাহ্যিক ৰীতি-নীতি পালন বা আচৰণত নিকপিত নহয়। প্ৰমাদ আৰু অসম্পূৰ্ণতাৰ কাৰণেও মানুহ ঘণনীয় নহয়, যিহেতু মানৱ জীৱনৰ এইবোৰ স্বাভাৱিক কথা। প্ৰমাদ আৰু অসম্পূৰ্ণতাৰ মাজত, বিপদ বিঘিনিৰ মাজত মানুহে যি সজ আকাঙ্ক্ষা আৰু সজ সঙ্কল্প মনত ৰাখিব পাৰে, যি সজ কৰ্ম সম্পাদন কৰিব পাৰে, সেয়ে জীৱনৰ মূল্য নিৰ্ণয় কৰে। 'মনোমতী'ৰ পছমী মানৱ তিৰোতা হোৱাত সমাজৰ চকুত পতিতা কিন্তু তাই স্বজাতিৰ মঙ্গল সাধিবলৈহে জীয়াই আছিল, আৰু উদ্দেশ্য সাধন হোৱাৰ পিচতেই যত্ন বৰণ কৰিছিল, এই কথা জানিলে লোকে পছমীক পতিতা নুবুলি দেৱী বুলিহে পূজা কৰিব। শান্তিৰামে অন্তৰত বাসনা কামনা সকলো লুকাই থৈ বৈৰাগীৰ বেশ লৈছিল আৰু পছমীৰ চিন্তাতেই তেওঁ দিন নিয়াইছিল; কিন্তু এই কপটতা বা অসম্পূৰ্ণতাৰ কাৰণে শান্তিৰাম ঘণনীয় নহয়। তেওঁ কাৰো অনিষ্ট সাধন কৰিবলৈ বৈৰাগী ভাও লোৱা নাছিল, বৰং নিজৰ দুখ কষ্ট লুকাই ৰাখি আনৰ হিতহে সাধিছিল। পমিলাই শান্তিৰাম আৰু মান-সেনাপতিৰে বং ধেমালি কৰিছিল আৰু মুকলি মূৰীয়া কৈ মিলিছিল বুলিয়ে তেওঁক পতিতা বুলিব নালাগে। কাৰণ, তেওঁ ত্যাগৰ আদৰ্শ আৰু সজ সঙ্কল্প লৈ চলিছিল আৰু এই পথত কৃতকাৰ্য হবলৈ আৱশ্যক বুজি ছল বদ আৰু কৌশল প্ৰয়োগ

কৰিছিল। মনোমতী লক্ষীকান্তৰ প্ৰতি অনুবক্তা হৈছিল, তাৰ উপৰি ধৰ্ম পিতৃ মাতৃৰ অজ্ঞাতে লক্ষীকান্তৰ সৈতে মিল হৈছিল। ইয়াক বিশেষ গঠিত আচৰণ বুলি ধৰিলেও মনোমতীৰ একনিষ্ঠ ভাব আৰু তাৰ ফলত উদ্ভৱ হোৱা তেওঁৰ অসীম সাহটোহে লক্ষ্যণীয় বিষয় হৈ পৰিছে। লক্ষীকান্তই মানৱ আক্ৰমণ ৰূপ বিপদ আগত লৈ সৈন্য গোটাবলৈ যোৱাৰ ছলেৰে পিতৃৰ অজ্ঞাতে পিতৃৰ চিৰ শত্ৰু চণ্ডী-বৰুৱাৰ ধৰ্মীয়া জীয়েক মনোমতীৰে মিল হোৱাত দুৰ্বলতা প্ৰকাশ কৰিছে আৰু কৰ্তব্যত ক্ৰটি কৰিছে। কিন্তু বৰদলৈ দেৱে দুই পক্ষৰ পৰা লক্ষীকান্তক সমৰ্থন কৰিছে। লক্ষীকান্তই ডেকা কালৰ স্বাভাৱিক অৱস্থা এটাকে লাভ কৰিছিল; ইয়াৰ উপৰি তেওঁ এইটোও ভাবিছিল যে যদি চণ্ডী বৰুৱাৰ তালৈ যোৱাৰ পৰা আসন্ন মানৱ আক্ৰমণৰ সময়ত দুয়ো ঘৰৰ শত্ৰুতা পাহৰি মিল হোৱা সম্ভৱ হয়, তেন্তেই দেশ ৰক্ষাত বিশেষ সহায় হব।

বৰদলৈদেৱৰ আৰু এক বিশেষত্ব এই যে তেখেতৰ উপন্যাসবোৰত জীৱনটো সম্পূৰ্ণ ভাবে দেখুৱা হৈছে। আৰম্ভণিৰ পৰা মৃত্যুলৈকে মানুহটো দেখুৱা হৈছে। ইয়াৰ লগে লগে ঘটনাৰ পৰিবেষ্টনীবোৰ বিশদ ভাবে বৰ্ণোৱা হৈছে—প্ৰাকৃতিক দৃশ্য, স্থান, মানুহৰ ৰূপ, অলঙ্কাৰ, বাসঘৰ আদিৰ বৰ্ণনা বিশদ ভাবে দিয়া হৈছে। এইবোৰ বৰদলৈ দেৱৰ অতীতৰ ছবিত চিত্ৰ আৰু তোলা বিষয়ত আন্তৰিকতা

ভাব আৰু ঘটনা পৰিস্ফুট কৰাত বিশেষ আৱশ্যকীয় বাস্তৱ চিত্ৰণত বিশেষ দৃষ্টিৰ প্ৰমাণ দিয়ে।

কিন্তু এই কথা কব লাগিব যে বৰদলৈদেৱে উপন্যাসবোৰত অতীতৰ চিত্ৰ দিবলৈ যাওঁতে আৰু সন্নিবিষ্ট ঘটনাবোৰ বিশেষ পৰিস্ফুট কৰিবলৈ যাওঁতে ঠায়ে ঠায়ে আঁতৰি বিষয়ান্তৰত প্ৰবেশ কৰিছে। “নিৰ্ম্মল ভকত” খনিৰ শেষৰ ছোৱাত সেই কালৰ মানুহৰ সন্দেহ, বিশ্বাস আৰু শিক্ষা সম্বন্ধে কিছু পৰিচয় পালেও উপন্যাসৰ মূল বিষয়ৰ পৰা আঁতৰি যোৱা হৈছে। সেইছোৱা ধৰ্ম শাস্ত্ৰৰ ভিতৰুৱা বুলি ধৰিব পাৰি। ইয়াত গুৰুৰূপৰ আৱশ্যকতা, গুৰুৰ পৰিচয় প্ৰায়শ্চিত্ত তত্ত্ব, দক্ষিণাৰ অৰ্থ, ব্ৰাহ্মণৰ পৰিচয়, ব্ৰহ্মচৰ্য্যতত্ত্ব, গাইস্থ্য আৰু কেৱলীয়া জীৱনৰ পাৰ্থক্য, সপোন আৰু দিঠকৰ প্ৰভেদ, নিত্যক্ৰিয়াৰ আৱশ্যকতা আদিবোৰক বিশেষ আলোচনা আছে। এইবোৰে উপন্যাসিকৰ নিজৰ ধৰ্ম বিশ্বাস আৰু তত্ত্বজ্ঞান স্পৃহাৰহে পৰিচয় দিছে। সেইদৰে ‘তাম্ৰেশ্বৰী মন্দিৰ’ত ঈশ্বৰৰ স্বৰূপ আৰু তেওঁক প্ৰাৰ্থনা কৰাৰ উপায়বোৰৰ বিষয়ে আলোচনাত অত্যাধিক দোষ ঘটা যেন দেখি। তাত্ত্বিক যোগবলৰ প্ৰতি উপন্যাসিকৰ আস্থাও ইয়াতে দেখা যায়। যদিও বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ উচ্চতা ইয়াত দেখুৱা হৈছে, তথাপি সকলো ধৰ্মই যে একে ঠাইলৈকে নিয়ে তাকো উপন্যাসিকে কৈছে। বৈষ্ণৱীয়ে ধনেশ্বৰক ঈশ্বৰৰ স্বৰূপ বুজাবলৈ যি পদ গাইছে সি ধনেশ্বৰৰ দৰে লোকৰ দুৰ্বোধ্য; কিন্তু তথাপি তাত

ধনেশ্বৰে লুপ্তা বুলি কোৱা নাই। সি কেৱল কুৰুৰ প্ৰতি আৰু পুৰণি সাহিত্যৰ প্ৰতি ঔপন্যাসিকৰ অমুৰাগৰে প্ৰকাশ কৰিছে। “বহুদৈ নিগিৰা”তো ঠায়ে ঠায়ে তৰু আলোচনাৰ আধিক্য দেখা যায়। বটচক্ৰ তৰু, কুণ্ডলিনী তৰু ইত্যাদি হঠ-যোগৰ কথা ত ঔপন্যাসিকৰ বিশেষ পৰিচয় আৰু ৰূপ দেখা যায়। কিছুমান কথা সাধাৰণৰ মনত অসম্ভৱ বোধ হলেও বিশেষজ্ঞৰ মনত অসম্ভৱ নহয়, ইয়াকে দেখুৱাবলৈ মন তৰুবোৰৰ আলোচনাত প্ৰবৃত্ত হলে সি ভিন শাৰীৰ প্ৰশ্নৰ ভিতৰত হৈ পৰেগৈ। “বঙিলী”ত “অসমীয়াৰ বিহু কি” বোলা অধ্যায়ত বিহু সম্বন্ধে এটি সুন্দৰ প্ৰৱন্ধ সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। বিহুৰ পৰিবেষ্টনীয় মাজত বিশেষ বিশেষ পাত্ৰ বা চৰিত্ৰ প্ৰকাশ কৰা উপন্যাস খনিত বিহু সম্বন্ধে বেলেগ বিৱৰণ নিদিলেও ইয়াৰ কোনো অঙ্গ অসম্পূৰ্ণ নাথাকিলহেঁতেন। কিন্তু তেখেতে ইয়াত ইয়াকে দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল যে বিহু উৎসৱ সম্বন্ধে কিছুমান লোকৰ যে বেয়া ধাৰণা আছে সি প্ৰকৃততে অমূলক।

তৃতীয় অধ্যায়

উপন্যাস সমূহৰ মূল ঘটনা

[মিৰি জীয়াৰী]

সোৱনশিৰি নৈৰ পাৰৰ মিৰি গাৱঁৰ জামেদ আন নিৰমাৰ এটি মাত্ৰ জীয়াৰী পানেই। সকলো পৰা জুৰি নামৰ এটি লৰাৰে সৈতে তাই উঠোতে বহোতে, বিহু নাচোতে সকলোতে একেলগে ডাঙৰ দীঘল হব লগা হৈছিল আৰু স্বাভাৱিকতে ছয়োৰে ভিতৰত সন্তাৰ বা প্ৰীতি ভাৱ স্থাপিত হৈছিল। জুৰিয়ে এদিন বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ কৰাত পানেয়ে কৈছিল যে বাপেক মাকৰ সন্মত হলেহে তাই বিয়া সোমাব পাৰিব। প্ৰকৃততে পানেয়ে জুৰিক পাবলৈকে কামনা কৰিছিল আৰু সিহঁতে কাসিং-কাটাং দেৱতাক সাক্ষী কৰি প্ৰতিজ্ঞাবদ্ধ হৈছিল। ইফালে পানেইৰ বাপেকে কুমুদ নামে আন এটা ধনী মানুহৰ লৰালৈ পানেইক বিয়া দিয়াৰ বন্দোবস্ত কৰিলে। আৰু কুমুদক ঘৰতে ৰাখিলে। পানেয়ে আন কোনো উপায় নাপাই জুৰিৰে সৈতে পলাই গ'ল। বাপেকে গাৱঁৰ আন কিছুমান মানুহৰে সৈতে বিচাৰি গৈ ছয়োকে শাসিব মাজত ধৰি পানেইক লৈ আহে আৰু জুৰিক যথেষ্ট অপমান কৰি শেষত তাৰ বিৰুদ্ধে গোচৰ উপস্থিত কৰে। গোচৰত

তামেদ আৰু নিৰমাই জঙ্কিকে বাখিবলৈ স্বপ্ন পায়। কিছুদিন ধকাৰ পিচত পানেই আঁকো পলাই যায়। বাপেক মাকে আকো জঙ্কিকে ধৰেগৈ। কিন্তু সেইবাৰ জঙ্কিয়ে পানেই পলোৱা কথা আগতে গম নাপায়। শুনিয়ে জঙ্কিয়ে জীৱন মৰণ পন কৰি পানেইক বিচাৰি যায়। বাপেক মাকেও কয় যে এইবাৰ পানেইক জঙ্কিলৈকে দিব। হুৰ্ভাগা হাবিয়ে হাবিয়ে যাওঁতে জঙ্কি আৰু পানেই দুয়োকে দুজোৰা পৰ্বতীয়া গাটামিৰিয়ে বন্দী কৰি লৈ যায়। দুয়ো দুয়োকে দেখে, কিন্তু লগ হোৱাৰ কোনো সুবিধা নাই। এবাতি জঙ্কি পানেইৰ ওচৰলৈ মনে মনে আহি কথা-বতৰা হৈ দুয়ো ওলাই ভৈয়ামলৈ যাবলৈ আয়োজন কৰোঁতেই গাটী মিৰিহঁতে সিহঁতক ধৰে। শেষত বিচাৰ কৰি দোষী সাব্যস্ত কৰি দুয়োকে একেলগে বান্ধি হাতে ভৰিয়ে শলা মাৰি শোৱণশিৰি নৈত পেলাই দিয়ে।

“মিৰি জীৱনী” বুৰঞ্জীমূলক উপন্যাস কেইখনিৰ বাহিৰে। ই এখন সামাজিক উপন্যাস আৰু বৰদলৈ দেৱৰ প্ৰথম প্ৰয়াস। ইয়াত বিশেষকৈ মিৰিসমাজৰ এটি চিত্ৰ দিয়া হৈছে। শোৱণশিৰি নৈৰ পাৰত, প্ৰকৃতিৰ সীমাহীন সৌন্দৰ্য্যৰ মাজত, প্ৰকৃতিসন্তৰ, মুকলীমূৰীয়া, উৎসৱপ্ৰিয়, সবল আৰু সাহসী মিৰিসকলৰ গাঁও। ডেকা আৰু গাভৰু মিলি তাত নিঃসঙ্কোচে বং ধেমালী কৰে আৰু সিহঁতৰ মাজত ভাবৰ আদান প্ৰদানো হয়। এনে অৱস্থাত কেতিয়াবা কোনো ডেকা

গাভৰু মাজত প্ৰণয় হোৱাটো স্বভাৱিক। এনে প্ৰণয় পিতৃ-মাতৃৰ মতেৰে মিলিলে মঙ্গল আৰু নিমিলিলে বিষমৰ। কিয়নো প্ৰকৃতিৰ পূৰ্ণ প্ৰভাৱত থকা লোকৰ ‘একুবিয়া’ স্বভাৱ গঠিত হোৱাটো স্বাভাৱিক। প্ৰকৃতিৰ নিয়ম যিদৰে অলৰ অচৰ, তাৰ প্ৰভাৱত থকা লোকৰো সঙ্কল্পবোৰ সেইদৰে অলৰ অচৰ হয়। পিতা-মাতায়ে নিজ মনৰ ভাব কাৰ্য্যত পৰিণত নোহোৱাকৈ নেৰে আৰু ডেকা গাভৰুও হাজাৰ ব্যৱধান থাকিলেও যালৈ মন বহে তাৰ পৰা কেতিয়াও মুৰব্বী। গতিকে বৈষম্য উপস্থিত হলেই তাৰ বিষম পৰিণতি হবই। আৰু এক প্ৰকাৰে প্ৰকৃতিৰ প্ৰভাৱ প্ৰতিবিম্বিত হয়। ব’দ বৰষুণ বেলেগ বেলেগ তৰু-তৃণৰ ওপৰত পৰি সিহঁতৰ স্বৰূপ পৰিবৰ্ত্তন নকৰে—বিশেষকৈ বঢ়ায়হে : চন্দনক বৰষুণক বৰষুণক চন্দনত পৰিণত নকৰে। সেইদৰে প্ৰকৃতিৰ প্ৰভাৱত যদি মানৱ অন্তৰত স্বৰ্গীয় প্ৰেম উদয় হব পাৰে, তেনেকৈ নিষ্ঠুৰতাও উদয় হব পাৰে। মিৰি জীৱনীত এই দুয়োটা প্ৰভাৱেই ভৈয়ামৰ মিৰি আৰু গাটী-মিৰিত দেখা যায়। গতিকে মিৰি সমাজত আৱদ্ধ থাকিলেও প্ৰকৃতিৰ প্ৰভাৱৰ পিনে চালে ইয়াক সাৰ্বজনীন সম্পদ বুলিব পাৰি। প্ৰধান নায়ক নায়িকা, জঙ্কি আৰু পানেইৰ প্ৰেমৰ আদৰ্শয়ো সাৰ্বজনীন মূল্য বঢ়াইছে।

মনোমতী

মনোমতী কামৰূপৰ বৰনগৰীয়া চণ্ডীৰুৱাৰ ধৰ্ম্মীয়া জীয়েক। বৰপেটাৰ কীৰ্ত্তন ঘৰত দোনোংসৱৰ সন্মিলনত

বুৰগীৰ পামৰ উজনিয়া হলকান্তৰ পুত্ৰ লক্ষীকান্তৰ সৈতে মনোমতীৰ প্ৰথম দেখা-দেখি হয় আৰু সেই খেনৰ পৰাই হুয়ো হুয়োৰে প্ৰতি অনুবক্ত হয়। এয়ে পূৰ্বকাণ্ডৰ সূচনা। কিন্তু নায়েক নায়িকাৰ মিলন পথৰ বাধা বৰ ডাঙৰ: কিয়নো মনোমতীৰ ধৰ্ম-পিতৃ চণ্ডী বৰুৱা আৰু লক্ষীকান্তৰ পিতৃ— হলকান্তৰ ভিতৰত বিষম বিবাদ চলি আছিল। তথাপি মনোমতীৰ মনোভাৱ তেওঁৰ সঙ্গিনী পমিলাই জানিব পাৰি নিজক চেষ্টা আৰু শান্তি বাম ভকতৰ সহায়ত চণ্ডীবৰুৱাক স্বৰত সদৰীকৈ নহলেও হুয়োৰে ভিতৰত প্ৰথম মিলন ঘটায়। কিন্তু সকলো মীমাংসা সিমানতে হৈ উঠা নাছিল। বিধিৰ কঠোৰ বিধানত প্ৰথম মিলনৰূপৰ আনন্দৰ মাজতে অলেখ অসমীয়াৰ লগতে লক্ষীকান্ত, মনোমতী, পমিলা, শান্তি আদি সকলো মদোমন্ত মানৱ হাতত বন্দী হয়। এইদৰেই নায়েক নায়িকাৰ বিচ্ছেদ হয়। ইফালে হলকান্তই তেওঁৰ শত্ৰু চণ্ডী বৰুৱাৰ প্ৰতি হিংসা পলুৱাবলৈ উত্তম সুযোগ লাভ কৰা বুলি মানৱ সঙ্গ লয়। মানৱ সৰ্বগ্ৰাসী উদ্দেশ্যত সহায়ক হৈ হলকান্তই অশেষ অপকাৰ সাধি শেষত পুতেক লক্ষীকান্তক মানৱ বন্দীশালত দেখি মোকোলাবলৈ অক্লেশে কৰি ৰেতিয়া মানৱ হাতত লাঞ্চিত হল তেতিয়াহে নিজৰ দোষ ধৰিব পাৰিলে, শত্ৰুৰ সঙ্গ লৈ দেশদ্ৰোহ আচৰণ কৰাৰ অকৃতাপ অগ্নি জলি উঠিল। কিন্তু তেতিয়া আত্মিকাৰ সময় উকলি গৈছিল—নিজৰ পাপ স্থালণৰ কোনো

পাৰ নাছিল। এনে অৱস্থাতে মান সেনাপতি মিচিংগাই তিব্বতী কৰি লোৱা পহুগী নামে এগৰাকী বন্দীগাৰ সহায়ত আৰু পমিলাৰ চাতুৰীত পমিলা, মনোমতী, লক্ষীকান্ত, হলকান্ত, শান্তিবাম আদিয়ে মইনববিৰ মানৱ বন্দী-গৰ পৰা সাৰি যায়। ইফালে মানে ইংৰাজ ৰাজ্যৰ প্ৰমাৰ ভিত্তৰ সোমোঙতেই ইংৰাজে মানক খান্তাং কৰি মানৱ হাতৰ পৰা অসমদেশ উদ্ধাৰ কৰে আৰু অশেষ দুঃখ কষ্টৰ অন্তত মনোমতী আৰু লক্ষীকান্তৰ নিয়ম মতে বিবাহ হয়।

‘মনোমতীক’ আশ্ৰয় কৰি বৰদলৈদেৱে সেই কালৰ অসমৰ ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক ছবিস্থাৰ কথা ভালকৈ বুজাইছে। ৰজা চন্দ্ৰকান্তৰ দিনত পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই আৰু বদনচন্দ্ৰ বৰফুকনৰ ভিতৰত হোৱা কন্দলে গোটেই দেশখনতে বিবাদৰ অগ্নি জ্বলাইছিল। ডা-ডাঙৰীয়াৰ মাজত মিল-প্ৰীতিৰ ভাব সমূলি নাইকিয়া হৈছিল—পৰশ্ৰীকাতৰতাই দেশক মঙ্গল কৰি পেলাইছিল। হলকান্ত আৰু চণ্ডীবৰুৱাৰ বিবাদ ইয়াৰ এক নিদৰ্শন। বৈষ্ণৱ প্ৰধান অসমীয়া সমাজ বিস্তৃত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মৰ আদৰ্শৰ পৰা কিমান দূৰ অধঃপতিত হৈছিল বৰপেটাৰ কীৰ্ত্তন ঘৰৰ বৰশবাহৰ খবিতালৈই তাক দেখুৱায়।

উল্লিখিত অৱনতিৰ কাৰণেহে যে মানে অসম দেশ চাব-খাব কৰিব পাৰিছিল এই কথা উপন্যাস খনিত উৎকৃষ্টৰূপে

প্ৰকাশ পাইছে। নহলে, সাহে-পিতে, বলেবীৰ্য্যো বুদ্ধিয়ে-
কৌশলে অসমীয়া সেই কালত মানতকৈ কোনো গুণে হীন
নাছিল। মানব হাতত অপমানিত হৈ অকলসৰে মান
সেনাপতিৰ আগতে দুৰ্দান্ত মানবীৰব বুকত গোৰ বহুৱাই
পানীত পেলাব পৰা হলকান্ত, অসজ্জিত অৱস্থাত হঠাৎ আক্ৰ-
মণত পৰি কেইবাটিও পৰাক্ৰমী মান-সেনা একহাতে বধ
কৰিব পৰা লক্ষীকান্ত, বীৰব দৰে নিজমনোভাব ব্যক্ত কৰি
মানব হাতত প্ৰাণ হেৰুৱা চণ্ডীবকুৱা আদি পুৰুষ, আৰু
শত্ৰুৰ হাতত পৰিও স্বজাতিৰ হিত সাধিব পৰা পটুমী,
পমীলা, আৰু লাজকুৰীয়া হলেও নিজ মৰ্যাদা বক্ষাৰ্থে মিজি-
মাহাকো স্তব্ধ কৰিব পৰা মনোমতী আদি তিৰোতাসকল
যি সমাজৰ ভিতৰুৱা, সেই সমাজত কেৱল একতাৰ বান্ধ
থকা হলেই যে মানে অসমৰ চাৰিসীমাত ভৰি দিব
নোৱাৰিলেহেঁতেন সি প্ৰব।

“মনোমতীত”—সন্নিবিষ্ট উপবৃত্ত উল্লেখ কৰা স্ত্ৰীপুৰুষ-
সকলে এপিনে যিদৰে পুৰণি অসমৰ এটি চিত্ৰ দিছে সেইদৰে
এইবোৰে উপন্যাসৰ ঘটনা সম্পূৰ্ণ কৰাত বিশেষ সহায় কৰিছে।
উপন্যাসৰ প্ৰধান লক্ষণ এয়ে যে ইয়াত এটি মাথোন মূল
ঘটনা থাকে আৰু আন কিছুমান সৰু সৰু ঘটনা
থাকিলেও সেইবোৰ মূল ঘটনাৰে সৈতে জড়িত থাকে আৰু
মূল ঘটনা প্ৰকাশৰ সহায়ক হয়। উপন্যাসত বহুত নায়ক
নায়িকা থাকিলেও প্ৰত্যেকৰে বৈশিষ্ট্যই আনটিক ফুটাই তোলাত

সহায় কৰে। “মনোমতী” উপন্যাসত মনোমতীৰ চৰিত্ৰকে
কেन्द्र কৰা হৈছে। সহচৰী পমীলা, প্ৰণয়, বিবাহ আদি
সকলোতে থাকি মনোমতীকে ব্যক্ত কৰিছে, তেওঁৰে আশা
নিৰাশাৰ পথত সহায় হৈছে। লক্ষীকান্ত মনোমতীৰ প্ৰণয়সক্ত।
কিন্তু মিলন পথৰ বাধা তুলি জ্বা। এই প্ৰসঙ্গতে হলকান্ত
চণ্ডীবকুৱা আদিৰ বিবাদ উল্লিখিত হৈছে। লক্ষীকান্ত আৰু
মনোমতীৰ প্ৰথম মিলন ঘটাবৰ কাৰণে শত্ৰুৰ হাতৰ পৰা
উদ্ধাৰ কৰিবৰ কাৰণে আৰু বিবাহ সমাধা কৰিবৰ কাৰণে
শান্তিবাম ভকতক দৰে ঘটক সৃষ্টি কৰিব লগা হৈছে। কেৱল
শান্তিবামৰ দ্বাৰা প্ৰৱল পৰাক্ৰমী মানব বন্দী, সৰুৱা অসম্ভৱ
গতিকৈ অনাথ চৌধুৰীৰ দৰে প্ৰভাৱশালী আৰু দয়ালু লোকৰ
অৱতাবণা কৰিব লগা হৈছে। পটুমীৰ দৰে বুদ্ধিমতী
তিৰোতা নহলে, বিশেষকৈ মিজিমাহাৰ প্ৰিয়া নহলে শান্তিবাম
আদি কাকো উদ্ধাৰ সাধন সম্ভৱ নহলহেঁতেন; আৰু পমীলা,
মনোমতীৰো মৰ্যাদা বক্ষা নপৰিলহেঁতেন। মিজিমাহা,
বন্দুলা, পৰীয়া, আৰু মিজিমাহা, পমীলা, মনোমতীৰ কথা
বতৰাত মনোমতী আদিয়ে কেনে নবপিশাচৰ মাজত দিন
কটাব লগাত পৰিছিল, আৰু তাৰ বাবে কিমান সন্তৰ্কতাৰ
আৱশ্যক হৈছিল তাৰ সন্ত্ৰেদ পোৱা যায়। চণ্ডীবকুৱা আৰু
হলকান্তৰ ঘৰৰ চিৰকলীয়া বিবাদ ভেদ কৰি মনোমতী আৰু
লক্ষীকান্তৰ বিবাহ ঘটাবৰ কাৰণে জটীয়া বাৰাজীৰ দৰে
আধ্যাত্মিক জ্ঞানসম্পন্ন লোকৰ আৱশ্যক হৈছিল। এইদৰে

উপন্যাস খনিৰ সকলো চৰিত্ৰই, সকলো কথাই যি কোনো
প্ৰকাৰেই মনোমনীয় কেন্দ্ৰীভূত। গতিকে গ্ৰন্থখনিৰ নাম
'মনোমতী' কথা উপযুক্ত হৈছে।

বহুদৈ লিগিৰী

উজনিৰ মাজুলীৰ কমলাবাৰী গাঁৱত সোণাৰি কলিতা
ৰতিকাণ্ড আৰু কমলাৰ ঘৰত বহুদৈৰ জন্ম হয়। ওচৰৰে
ধনীৰাম মেধিৰ লৰা দয়্যামে মাহীমাক সুভদ্ৰাৰ কঠোৰ
শাসনত দিন কটাইছিল। এই দয়্যাম আৰু বহুদৈৰ মাজত
প্ৰীতিভাৱ হৈছিল। বিহত ছয়ো একেলগে নাচিছিল। সেই
সময়ৰ বজ্জা চন্দ্ৰাকান্তৰ হাউলিত দুৰ্গোৎসৱ চাবলৈ গৈ বহুদৈ
বজ্জাৰ নজৰত পৰে আৰু বহুদৈক ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধে বজ্জাৰ
লিগিৰী কৰা হয়। দুৰ্গোৎসৱৰ পৰা ঘূৰি আহিয়েই দয়্যামে
বহুদৈক বিবাহ প্ৰস্তাৱ জনাইছিল আৰু বহুদৈয়েও দয়্যামকে
অন্তিমত স্বামীবৰণ কৰিছিল।

বজ্জাই বহুদৈক নিয়াৰ পিচতেই দয়্যাম মনৰ বেজাৰত
নিকৰ্দ্দেশ হয়। বজ্জাই বহুদৈক নিজৰ বাণী কৰিবলৈ বৰ
ইচ্ছা কৰিছিল। কিন্তু বহুদৈৰ অনিচ্ছাত বজ্জাও আই-
কুৰ্বীৰ অসম্মতিত সি হৈ উঠিব পৰা নাছিল। অৱশেষত
বজ্জাৰ বাহুবত বদন বৰকুকনৰ হতুৱাই নি বহুদৈক বিয়া কৰাই
সক বাণী কৰি তাতে বাথিবৰ মনকৰি বহুদৈক তালৈ নিয়ে।

ইফালে কপসিং বজ্জালৰ হতুৱাই বজ্জামাৰে বদনক হত্যা
কৰাৰাত বজ্জা আকৌ কাৰেঙলৈ ঘূৰি আহে। দাসী আদিৰে
হৃদৈক বাজলিতে বাধে। তাতে বহুদৈয়ে দয়্যামৰ গীত শুনি
'হিষ্টৰিয়া' বোগত পৰে। দয়্যামে সকলো বাতৰি পাই
বেজৰ ভাঙ জুৰি বহুদৈৰ মৈতে দেখা কৰি পৰিচয় দিয়ে।
ভাৱদাসীয়ে বেজৰ বেহ-বকম গুপতে চাই থাকি বজ্জাওলৈ
বাতৰি পঠোৱাত বজ্জাই জানিব পাৰি বিচাৰ কৰাই ছয়োকে
মুক্তি দিয়ে। কিন্তু বজ্জামাৰবকলীয়া বজ্জাৰ মোমায়েক
বৰবকৰাই দয়্যামক নগাপাহাৰৰ পিনে পঠায় আৰু বহুদৈক
কপসিঙত বিয়া সোমাবলৈ কয়। কিন্তু বহুদৈয়ে কপসিঙৰ
জাল কাটি ব্ৰহ্মপুত্ৰ পাৰ হৈ নিজ ঘৰত ওলায়গৈ। বহুদৈ
জাতি ভ্ৰষ্টা বুলি উদ্ধাৰ নেপালে। ইতিমধ্যে মাউৰত বহুদৈৰ
মাক ভায়েকৰ মৃত্যু হ'ল। নিৰাশ্ৰয় হৈ দয়্যামৰ পিতৃ
ধনীৰামৰ ঘৰত বহুদৈয়ে আশ্ৰয় লয়। তাৰ পৰা বহুদৈক
নিবলৈ কপসিঙে চাওঁদাং পঠায়। বহুদৈয়ে চলকৰি ব্ৰহ্মপুত্ৰত
জাপ দি বজ্জালৰ বুদ্ধি নিষ্ফল কৰে। ইফালে পিছ দিনাই—
দয়্যাম আহি সকলো বাতৰি পাই আকৌ নিকৰ্দ্দেশ হয়।

বহুদৈ আহি অৱশ আৰু মৃত প্ৰাৰ হৈ ককিলামুখৰ এক
তান্ত্ৰিক সন্ন্যাসীৰ আশ্ৰমৰ ঘাটত লাগেহি। সন্ন্যাসী আগ-
মানন্দই শুশ্ৰূষা কৰি বহুদৈক ভাল কৰে। এই সন্ন্যাসীৰ
পৰা দীক্ষালৈ বহুদৈ অদ্ভুত শক্তিৰ অধিকাৰী হয়। যোগ
প্ৰভাৱত বুদ্ধাকপ পায়। এই কপতে বহুদৈয়ে ভঁৰাৰজা

চন্দ্ৰকান্তক, বাণীক, বহুত সহায় কৰে আৰু পুৰন্দৰ সিংহ আগতো নিজৰ মাহাত্ম্য প্ৰকাশ কৰে। চন্দ্ৰকান্ত আকৌ বজা হ'লত মানব অত্যাচাৰত পলাই গুৱাহাটী পায়গৈ; গোসাই মহন্ত সকলো গুৱাহাটীত বাহৰ আদি কৰি কৰি থাকেহি। ইফালে কৃষ্ণৰ দাসীয়ে পৰশুৰুও দৰ্শন কৰি আৰু বিশ্বনাথ, তেজপুৰ, মঙ্গলদৈ, হুমানিচকী, মাধৱ, কেদাৰ উত্তৰ গুৱাহাটী আদি ঠাইৰে কামাখ্যাত বৈছিলতি। তাতে কমলাবাৰি সত্ৰৰ বাহৰত কৃষ্ণ দাসীয়ে দয়াবামক লগ পায় আৰু নিজৰ পৰিচয় দিয়ে। নানা আলোচনাৰ পিচত সিহঁতে দুয়ো দুয়োৰে পৰা বিদায় লয়।

নিৰ্মল ভকত

ৰংপুৰৰ পানীদিহিং মৌজাত নিৰ্মলৰ জন্ম হয়। সৰুতে নিৰ্মলে অনিৰাম আৰু ৰূপহীৰে উমলিছিল। এদিন দৰা কটনা খেলত নিৰ্মল আৰু অনিৰাম দুয়েই ৰূপহীৰ দৰা হব খোজে। ৰূপহীয়ে সেই বেষমা ভাঙি কলে যে এবাৰ নিৰ্মল দৰা হওক, এবাৰ অনিৰাম দৰা হব। খেল ধেমালিৰ শিশু কাল উকলিল। যোগ্য কালত নিৰ্মলে ৰূপহীৰে আগেয়ে আলচ কৰি, ভাওনা স্বৰৰ পৰা ৰূপহীক পলুৱাই নি মাহীয়েকৰ আশ্ৰয়ত থাকি শেষত নিয়ম মতে বিয়া কৰায়। কিন্তু বেছি কাল বৈবাহিক জীৱন উপভোগ

কৰিবলৈ নো পাওঁতেই মানব দ্বিতীয় বাৰৰ অসম আক্ৰমণত মানব বিৰুদ্ধে পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙৰীয়াৰ কলীয়া হৈ যুদ্ধ কৰি আন আন অসমীয়াৰ লগতে নিৰ্মলো মানব হাতত বন্দী হয় আৰু মানব লগুৱা হৈ মান দেশ পায়গৈ। তেওঁক নব বিবাহিতা ভাৰ্যা ৰূপহী, আৰু মানব পৰিয়াল বৰ্গৰে নিজ জন্মভূমি এৰি সুদূৰ মান দেশত অভিশপ্ত বিবহী যক্ষৰ দৰে দুখত খবমৰাই অজানিত ভবিষ্যতত পুনৰ্মিলনৰ দিন গণি আছিল। মিলনৰ আশা, মহাপুৰুষ গুৰু সকলৰ স্মৃতিত ঘোষা পদ আদিৰেহে তেওঁক জীয়াই ৰাখিছিল।

পানীপিয়া চৰায়ে পানী পোৱাৰ দৰে নিৰ্মলৰ সুখৰ সপোন দিঠকত পৰিণত হ'ল। ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে মানব পৰা অসম দেশ ললে; আৰু মানব সৈতে কৰা সন্ধিৰ কৰাৰ মতে মান দেশত থকা অসমীয়া বন্দীবোৰে দেশলৈ ঘূৰি অহাৰ স্বত্ব লাভ কৰিলে। প্ৰায় এযুগ ধৰি মান দেশত কটোৱাৰ পিছত নিৰ্মলে হেপাহেৰে নিজ দেশলৈ ঘূৰি আহিল। কিন্তু নিৰ্মলে পালেহি কি? তেওঁ এৰি থৈ যোৱা নদন বদন, লোক-পৰিপূৰ্ণ দেশ খনিৰ পৰিবৰ্ত্তে শ্মশান ভুল্য এখন ভিন দেশে যেন কঠোৰ হাঁহি মাৰি নিৰ্মলৰ কামনাৰ প্ৰত্যুত্তৰ দিলে।

তেওঁ গাওঁ খনিৰ, আত্ম পৰিয়াল, লগৰীয়া আৰু চিৰ কামনাৰ ৰূপহীৰ কোনো উৱা নেপালে। মান দেশৰ

তেওঁৰ কাল্পনিক সুখৰ সপোনতকৈ এই দিঠকৰ সত্যৰ কিমান
প্ৰভেদ ! নিশ্চলে এগৰাকী বৃদ্ধৰ পৰা মানব হাতত ছেদেনি
ভেদেনি হোৱা অসমীয়া লোক সমূহৰ সকলো বিৱৰণ শুনি
আক কপহীয়ে গঞাৰ দিহা মতে নিশ্চল মৰা বুলি অনি-
ৰ্বামলৈ বিয়া সোমোৱা কথা শুনি শোকত বিহ্বল হৈ
পৰিল । কিন্তু গুৰুক সুৰিৰি দেৱ আক নামক সুৰিৰি প্ৰাণ
ধাৰণ কৰি থাকিল । তেওঁ কেৱলীয়া ভেন ধৰি ভিক্ষা
কৰাৰ চলেৰে কপহী অনিৰ্বামৰ সংসাৰ চাই আহি লুকাই
কান্দিলে । কপহীৰ সংসাৰ মুখত বিষাদৰ কালিমা পৰে
বুলি নিশ্চলে সমাহিত চিত্তে আত্ম গোপন কৰি থাকিল ।
শেষত নিজ মনক কৃষ্ণত অৰ্পণ কৰি বিদেশলৈ যোৱা বাবে
প্ৰায়শ্চিত্ত হৈ দক্ষিণপাট সত্ৰৰ অধিকাৰ প্ৰভুৰ আগত
সকলো বিৱৰণ কৈ তেখেতৰ পৰা বস্তু লৈ কেৱলীয়া
ভকত হৈ সত্ৰতে থাকিল । মৃত্যুৰ পিছত অনিৰ্বাম কপহীয়ে
সকলো কথা জানি অমৃত্যুষ্টি ক্ৰিয়াত পৰম আকাৰে যোগ
দিয়ে আক তেওঁৰ প্ৰতি ভক্তিৰ চিন স্বৰূপে তেওঁৰ নামত
কীৰ্ত্তনগৃহ নিৰ্মাণ কৰি দিয়ে ।

বৰদলৈ দেৱে নিশ্চল ভকতৰ কাহিনীৰ আভাস বিখ্যাত
ইংৰাজ কবি লৰ্ড টেনিছনৰ এনক আৰ্ডেন বোনা কাব্যৰ
পৰা লৈছে । এনকৰ মূল ঘটনা এই :-

কুমাৰী এনি-লি, কলৰ গৰাকীৰ লৰা ফিলিপ, আক
অন্য এনক আৰ্ডেন তিনিও সৰুতে সাগৰৰ পাৰৰ বালিত

উমলিছিল । মিহতৰ দৰা কইনা খেলিবলৈ ইচ্ছা হ'ল ।
কিন্তু এনক আক ফিলিপ দুয়েই দৰা হব বোজোঁ । এনিয়ে
মীমাংসা কৰিলে যে এদিন এনক আক এদিন ফিলিপ
দৰা হব । শিশু জীৱনৰ অধ্যায় এইদৰে গ'ল । উপযুক্ত
বয়সত এনিৰ এনকৰ সৈতে বিয়া হ'ল । সময়ত তিনিটি
সন্তান জন্ম পালে । এনকৰ আৰ্থিক অৱস্থা ভাল নাছিল ।
এবাৰ তেওঁ এনিৰ ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধেও জীৱিকান বাবে সুন্দৰ
চীন দেশলৈ জল যাত্ৰা কৰিলে । চীন দেশৰ পৰা ঘূৰি
অহাত জাহাজ বৰি এনক আক দুজন যাত্ৰীৰে এটা জন
প্ৰাণীহীন সৰু দ্বীপত উঠেগৈ । সগৰ যাত্ৰী দুজনৰো মৃত্যু
হোৱাত এনকে অকলে সেই দ্বীপত থাকিল । অৱশেষত
এদিন এখন জাহাজে কুঁৱলিত পথৰ ভূ হেৰুৱাই সেই
দ্বীপত বলগৈ । জাহাজৰ লোক সকলৰ সহায়ত এনকে
প্ৰায় দহ বছৰৰ পিছত নিজ দেশৰ ভূমিত ফৰি দিয়েহি ।
তেওঁৰ প্ৰিয়তমা ভাৰ্যা আক সন্তান কেইটিক চাবলৈ বেগ
দিলে কিন্তু তেওঁৰ আগৰ ঘৰ থকা ঠাইত এটি বস্তি
অলাও নেদেখিলে । তেওঁ দুখে বেজাৰে এটি পথিক থকা
ঘৰত আশ্ৰয় ললেগৈ ।

এনিকনো কি হল চাবলগীয়া । এনক যোৱাৰ পিচৰ
পৰা যদিও দুখে কষ্টে দিন কটাব লগা হৈছিল তথাপি
এনিয়ে সদায় এনক নিৰ্বিশ্বে ঘূৰি অহাৰ সপোনকে দেখি
আছিল । এনকৰ অনুপস্থিতিত হতাশ প্ৰেমিক ফিলিপে

আগৰ বন্ধুবৰ আলম লৈ এনিব সৈতে ঘনিষ্ঠ সম্বন্ধ ঘটাই লৰা ছোৱালীক শিক্ষা দিয়াৰ পৰা সকলো প্ৰকাৰে সহায় কৰি থাকি অৱশেষত এনকৰ ঘৃণি অহাৰ আশা নাই বুলি বুজাই বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ কৰিলে। এনিব ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধে হলেও অৱশেষত তেওঁ ঈশ্বৰক ধিয়াই ফিলিপক বিয়া কৰালে আৰু নিজৰ ঘৰ এৰি গল। ফিলিপৰ এটি ল'ৰাও জন্ম পালে। এনকে পৰিচয় নিদিয়াকৈ পথিক ধৰা ঘৰত থাকোতে সেই ঘৰ চলোঁতা মিৰিয়াম নামে এগৰাকী তিৰোতাই নানা প্ৰসঙ্গত মাজত এনি ফিলিপক কথা আৰু নাবিক পুত্ৰ এনক জাহাজ বুৰি মৰা আদি নানা কথা কয়। এই দৰে এনিৰ বাতৰি পাই এনকে এদিন চোবৰ দৰে গৈ ফিলিপৰ হাউলিৰ দেৱালৰ ওচৰত থকা এডাল ঝাও গছৰ আঁৰক পৰা গোটেই পৰিয়ালটোৰ সুখৰ দৃশ্য চাই আহিল। সকলোৰে সুখ ভঙ্গ হয় বুলি আত্মগোপন কৰিয়ে থাকিল। লগে লগে এনক মৰ্মাহত হৈ অৱশ্য হৈ পৰিল। মিৰিয়ামক শপত খুৱাই এনকে আত্ম পৰিচয় দি কৈ গ'ল যে তেওঁৰ মৃত্যুৰ পিছত যেন তেওঁৰ আশীৰ্বাদ এনি আদি সকলোকে জনায়। শীঘ্ৰে এনকৰ মৃত্যু হ'ল। এনি ফিলিপ সকলোৱে এনকৰ কথা জানি অস্ত্যুষ্টি ক্ৰিয়া অতি শ্ৰদ্ধাৰে সমাধা কৰিলে।

অসমৰ ৰাজপাটত লৰা বজা চন্দ্ৰকান্ত সিংহ। ৰাজ মন্ত্ৰী পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঞি বদন বৰফুকনক চক্ৰকান্তকাৰী

বুলি ধৰি আনিবলৈ মানুহ পঠোৱাত চন্দ্ৰকান্তৰ জীয়ৰী আৰু পূৰ্ণানন্দৰ বোৱাৰী পিজৌ গাভৰুৱে পিতাকলৈ গোপনে সৱধান হবলৈ লিখি পঠায়। বদনে উপায় নেপাই মনে মনে মান দেশলৈ গৈ মান আনে। অসমৰ সেনাই নাজিৰাৰ আগতে ভেটা দি যুজ দিয়ে। যুদ্ধত বুঢ়াগোহাঞিৰ পুত্ৰ চন্দ্ৰ গোহাঞিদেৱকে আদি কৰি বহুত অসমীয়া সেনা মৰে। এই সময়তে বুঢ়াগোহাঞিও মৰে। বহুত অসমীয়া সেনা বন্দী হয়। মানে বদনক এদনিয়া অধিপতি কৰি থৈ যায়। বদনে এতিয়া বুঢ়াগোহাঞি ফৈদৰ লোক সকলৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰিব ধৰিলে। ৰাজমাও আছিল বুঢ়াগোহাঞি ফলীয়া। তেওঁ ৰূপসিং নামে বঙাল এজনৰ হতুৱাই বদনক গুপ্ত ভাবে হত্যা কৰায়। বুঢ়াগোহাঞিৰ পুত্ৰ ৰুচিনাথে ৰাজেশ্বৰ সিংহৰ বংশৰ পুৰন্দৰ সিংহক বজা পাতিবলৈ ৰংপুৰলৈ লৈ আহিল। বজা চন্দ্ৰকান্তই ভয়তে লুকু ডেকা ফুকনক নগৰ গতাই দি পলাই গ'ল। ডেকা ফুকন আৰু ৰুচিনাথৰ ৰণ হয় আৰু ৰণত ডেকা ফুকন মৰে। ৰুচিনাথে ১৭৩৮ শকত পুৰন্দৰ সিংহক যুৱৰাজ পাতি চন্দ্ৰকান্তক মহাৰাজ পাতিব বুৰি ছল কৰি মাতি পঠালে। চন্দ্ৰকান্ত নহাত পুৰন্দৰকে বজা পতা হয়। ৰুচিনাথৰ ভায়েক মৰজিখোৱা গোহাঞি চন্দ্ৰকান্তক চক্ৰকান্ত কৰি কাণ এখনত ঘুন লগালে। চন্দ্ৰকান্তই অপমান পাই গোপনে মানুহ পঠাই আকৌ মান অনালে। এইবাৰ ১৭৪১ শকত

৩০,০০০ মান আছে। এইবাব মানব অত্যাচাৰত অসম ছাৰ-
খাৰ হ'ল। জৈন্তিয়া, মৈয়মনসিং, মনিপুৰ, কাছাৰ, ভোটান,
তিব্বত আদি ঠাইলৈ বহুত মানুহ পলাল আৰু বহুত মৰা
পৰিল। শেষত ১৭৫০ শকত ইষ্টইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে আমাৰ
দেশ লয় আৰু মানব-সৈতে কৰা সন্ধিমতে মানদেশত থকা
অসমীয়া বন্দীবোৰ নিজ দেশলৈ ঘূৰি অহাৰ ক্ষমতা পায়।
অসম বুৰঞ্জীৰ এই বেমেজেলীয়া কাল অৱলম্বন কৰি নিৰ্মূল
ভকতৰ আখ্যান তৰা হয়।

ভাস্কৰৰ মন্দিৰ

উত্তৰলক্ষীমপুৰৰ চুন পোৰাৰ ওচৰৰ ধনেশ্বৰ নামৰ চুটিয়া
ঘাটৰ বংশৰ লৰা এটা, আৰু লাংফাই নামৰ ভাস্কৰৰ
বৰ দেউৰী এজনৰ আঘনী নামৰ ছোৱালী এজনীৰ ভিতৰত
প্ৰীতি ভাব আছিল। ওচৰৰে মনেশ্বৰ নামৰ সংৰাম
দেউৰীৰ পুতেকেও আঘনীত প্ৰীতি ভাব স্থাপন কৰিবলৈ
বিশেষ চেষ্টা কৰিছিল। আঘনী ধনেশ্বৰৰ বীৰত্ব আৰু
কৌশল দেখি তাৰ প্ৰতি বিশেষ আকৃষ্ট হৈছিল। কিন্তু
ধনেশ্বৰ চুটিয়াৰ লৰা দেখি আঘনীক সি সমাজৰ নিয়ম
মতে বিয়া কৰাব নোৱাৰে। আৰু আঘনীৰ বাপেক মাকেও
ধনেশ্বৰৰ নামতো সাতোটা কিল মাৰে। ইকালে সংৰাম
দেউৰীয়ে তাৰ পুতেক মনেশ্বৰলৈ আঘনীক বোকা বঢ়াব

গৰ ভেটি আনি বিয়াৰ থিৰ কৰিলে। এনেতে এদিন
ধনেশ্বৰে মনেশ্বৰৰ আগতে আঘনীক চুমা খালে আৰু ধনে-
শ্বৰে মনেশ্বৰৰ মাজত বাক বিতণ্ডাও কিছু হল। পিছদিনাই
ধনেশ্বৰে আঘনীক ভুই তলিত কলে, যে আঘনীক বিয়া
কৰাবলৈ সি কৃতসংকল্প। আঘনীয়েও আশ্চৰ্যক প্ৰীতি
কৰালে; কিন্তু সিহঁতৰ মিলনত পিতাকৰ সম্মতন যে নহব
ইয়াকো কলে। ধনেশ্বৰে আঘনীক চুমা খোৱাত লাংফাই
সংৰাম আৰু মনেশ্বৰ তিনিও সদিয়াখোৱা গৌহাইদেৱৰ
ওচৰত ধনেশ্বৰৰ বিৰুদ্ধে অভিযোগ উপস্থিত কৰিলে। গোচ-
ৰত ধনেশ্বৰ দোষী সাব্যস্ত নহল। কিন্তু লাংফাই, মনেশ্বৰৰ
আৰু সংৰামৰ কথা নগ'ল। ধনেশ্বৰক যি কোনো প্ৰকাৰে
নিপাত কৰিবলৈ কৃতসংকল্প হৈ থাকি সেই ক্ষেত্ৰত থকা
বিদেশী বামাচাৰী সন্ন্যাসী এজনৰ আশ্ৰয় ললে। সেই
সন্ন্যাসীয়ে বাইজৰ আগত কেইটামান মিছা পৰীক্ষা দেখুৱাই
ঘাটৰ খেলৰ ধনেশ্বৰক সেই বাবৰ দুৰ্গা পূজাত ভাস্কৰৰ
আগত বলি দিবলৈ বন্ধন কৰিলে। ইপিনে ধনেশ্বৰে
মনেশ্বৰৰ লগত বিবাদ হোৱাৰ আগৰে পৰা সেই ঠাইত
কিছুদিন বাস কৰা পৰশুৰাম কুণ্ডৰ যাত্ৰী, এগৰাকী
বৈষ্ণৱীৰ সেৱা শুশ্ৰূষা কৰি তেওঁৰ কৃপা লাভ কৰিছিল।
এই বৈষ্ণৱী গৰাকীয়ে কৃষ্ণ ভক্তিৰ মাহাত্ম্য কৈ ধনেশ্বৰক
কৃষ্ণ-ভক্ত কৰি তুলিছিল আৰু তেওঁৰ সকলো দু-ভা লৈ
আছিল।

বামাচাৰী তাত্ত্বিক সন্ন্যাসী আৰু সৎবাম লাংফাই আদিৰ
 দুৰভিসন্ধি আৰু ধনেশ্বৰৰ আসন্ন বিপদ বুজিব পাৰি
 বৈষ্ণৱীয়ে ধনেশ্বৰক সান্নিধ্য কৰি দিয়াৰ লগে লগে আঘনী
 সদিয়াখোৱা গোহাই দেৱৰ জীয়াৰী ফুলেশ্বৰী কুঁৱৰী আৰু
 তেওঁৰ ভাৰী স্বামী কমলেশ্বৰ গোহাই দেৱ আদিক যাক
 যিদৰে পাৰে সেই দৰে ধৰি মেলি ধনেশ্বৰৰ প্ৰতি অনু-
 কম্পা আকৰ্ষণ কৰি তেওঁ নিজৰ বামাচাৰীৰ পৰীক্ষা মিছা
 আৰু আখেজমূলক বুলি প্ৰমাণ কৰি দেখুৱালে। বৈষ্ণৱীৰ
 নিঃস্বাৰ্থ উদ্দেশ্যত উপকৃত লোক সকলৰ কিছু স্বাৰ্থও
 মেৰ খাইছিল। গোহাইদেৱে চন্দ্ৰকান্ত সিংহৰ পৰা মানব
 আক্ৰমণৰ বাবে প্ৰস্তুত হবলৈ আজ্ঞা পাই কমলেশ্বৰ
 গোহাইদেৱৰ অধীনে ধনেশ্বৰক সেনাপতিৰ বাবে শিক্ষা দিয়া
 হৈছিল। ধনেশ্বৰে বংশবিজ্ঞাত বিশেষ পটুতা দেখুৱাইছিল।
 সেই ধনেশ্বৰেই বলিত গ'লে বহুত অসুবিধা হয়। ইয়াৰ
 উপৰিও ধনেশ্বৰে বিচাৰত আহোম হবলৈ ইচ্ছা প্ৰকাশ
 কৰিছিল। তথাপি ধনেশ্বৰক সৰুৱা টান হ'লহেঁতেন, যদি
 বৈষ্ণৱীয়ে সমূহ বাইজৰ আগত বামাচাৰীৰ বলি পৰীক্ষা মিছা
 বুলি প্ৰমাণ নকৰিলেহেঁতেন আৰু শেষত কমলেশ্বৰ গোহাইদেৱে
 সদিয়াখোৱা গোহাইদেৱৰ নিৰ্দেশ মতে বামাচাৰীৰ মুণ্ডপাত
 নকৰিলেহেঁতেন। মানব সৈতে ডাঙ্গৰীত হোৱা বণত মান
 পৰাস্ত হ'ল। ইয়াৰ পিছত কমলেশ্বৰ গোহাইদেৱৰ লগত
 আৰু ফুলেশ্বৰীৰ আৰু ধনেশ্বৰৰ লগত আঘনীৰ বিবাহ হৈ গ'ল।

ৰঞ্জিলী

ৰজা চন্দ্ৰকান্ত সিংহ স্বৰ্গ দেৱৰ দিনৰ কথা। কুকুৰা চোৱা
 ছতৰ পুতেক সৎবামৰ প্ৰতি নৰহৰি সেনচোৱাৰ জীয়াৰী ৰঞ্জিলীৰ
 নিঃস্বাৰ্থ প্ৰেম আছিল। লৰা ৰজাৰ সজু পাই আৰু উচ্চ
 বয়স পোৱাৰ আশাত সৎবামে, আগেয়ে ভাল পোৱা ৰঞ্জিলীক
 লাহে লাহে অৱহেলা কৰিব ধৰিলে। ৰঞ্জিলীয়ে এই কথা
 জানিও সৎবামক ভাল পাবলৈ এৰা নাছিল। সৎবামৰ এক
 বিশেষ অপৰাধত পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোঁহাইৰ নিৰ্দেশমতে বিচাৰ
 হোৱাত সৎবামক বনলৈ সৰ্ব্বাসন দিয়া হয়। তেতিয়া ৰঞ্জি-
 লীয়ে গোপনে সৎবামক পথৰ সন্মুখ দি গুৱাহাটীৰ বদন বন-
 ফুকনৰ ওচৰলৈ, বুঢ়াগোঁহাইৰ তাতৰ পৰা দেশ বন্ধাৰ উপায়
 কৰিবলৈ পঠাই দিয়ে। বদন বনফুকনে ইংৰাজৰ সহায় বিচাৰি
 নাপালত মান দেশলৈ গৈ মান সেনা আনে। এই সেনা
 আৰু বুঢ়াগোঁহাইৰ ফলীয়া সেনাৰ নামৰূপত বণ হয়। সেই
 বণত সৎবামৰ মৃত্যু হয়। সৎবামৰ মৃত্যুৰ পিচতে ৰঞ্জিলী
 কলৈ গ'ল কোনেও কব নোৱাৰিলে। বহু বছৰৰ পিছত
 তেওঁক বৃন্দাবনত মহা বৈষ্ণৱী ৰূপে পোৱা গৈছিল।

ৰঞ্জিলীৰ আখ্যানৰ বাহিৰেও অন্যান্য সৰু সূৰা কেইটি
 মান আখ্যানো ইয়াত সন্নিবেশ কৰা হৈছে। যুটতে অতীত
 অসমৰ ছবি অকাঁ আৰু আদৰ্শ নাৰী চৰিত্ৰ অকাঁই যে বৰদলৈ
 দেৱৰ বিশেষ উদ্দেশ্য আছিল ৰঞ্জিলী তাৰে প্ৰমাণ।

দম্ভুৰা দেহি

বৰদলৈ দেৱে পাতনিত লিখিছে—বুৰঞ্জী মতে হৰদত্তৰ
বিদ্ৰোহ আৰম্ভ হয় ইংৰাজী ১৭৮৮ চনত আৰু দমন হয় ১৭৯৬
চনত। এই আঠ বছৰ কাল হৰদত্তে বৰফুকনক যুজত ঘটু-
ৱাই ব্যতিব্যস্ত কৰি তুলিছিল আৰু উত্তৰ কামৰূপত নিজেই
একপ্ৰকাৰ ৰজা হৈ ৰাজত্ব কৰিছিল। আমাৰ বন্ধুবৰ শ্ৰীযুত
লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ডাক্তাৰীয়াই আগেয়ে পদ্মকুমাৰী নাম
দি এই বিষয়ৰ এখন উপন্যাস ছপাই থৈছে। কিন্তু তাত
আমি হৰদত্ত বীৰদত্তৰ বিষয়ে বুৰঞ্জী মতে যি জানো আৰু
কামৰূপীয়া মানুহৰ মুখে মুখে যেনেকৈ শুনিছোঁ সেই উপন্যাসত
সেইদৰে নাই। সেই দেখি আজিও হৰদত্ত বীৰদত্তৰ দ্বোহটো
উপন্যাস আকাৰে লেখি ৰাইজৰ আগত ভেটিলে। এই
উপন্যাসত আমি বুৰঞ্জীক প্ৰধান ঘটনা বিলাকৰ এফেৰাও
লবচৰ কৰা নাই। ইয়াত আমাৰ কল্পনাৰ মাত্ৰাও সামান্য।”

কামকপীয়া প্রজাব ওপৰত বদন চন্দ্ৰ বৰফুকনৰ অত্যাচাৰ
হোৱাত এই বিদ্ৰোহ হয় । ১৭৯৫ চনত ৩কলীয়া ভোমোৰা
বৰফুকনে এই দ্ৰোহ দমন কৰে । বীৰদত্ত যুদ্ধত মৰে, হৰ-
মন্তক বৰফুকনে শূলত দিয়ায় । তেওঁৰ ভাৰ্য্যা সন্ধ্যাঝাৰত
মৰ্ম দংশনত মৰে, জোয়ায়েক মহিৰামে শিখ চৰ্দাৰ কুমেদানৰ
সৈতে যুদ্ধত প্ৰানত্যাগ কৰে, আৰু তেওঁৰ জীয়াবী পছম
কুমাৰীয়ে শিখ আৰু আহোমক তিব্ৰ্হাৰ কৰি অত্যাচাৰীৰ
কবলত নপৰিবলৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰত জাপ দিয়ে ।

উত্তম অধ্যায়

বৰদলৈদেৱৰ উপাশাসৰ চৰিত্ৰ সমূহ আৰু
দুই এটি সাধাৰণ কথা

অতীত অসমৰ চিত্ৰ অঁকাই বৰদলৈ দেৱৰ উদ্দেশ্য, চৰিত্ৰ অঙ্কন তেখেতৰ উদ্দেশ্য নহয়। কিন্তু সেই বুলি যে তেখেতে চৰিত্ৰ অঙ্কনত বিশেষ মন দিয়া নাছিল এনে নহয়। সকলো নাবী পুৰুষ সকলো চৰিত্ৰকে দৃষ্টিৰে উপন্যাস কেইখনত গঢ়ি তোলা হৈছে। আটাই কেউখন উপন্যাসৰ ভিতৰত “বহুদৈ লিগিবীৰ” চিত্ৰত কিছু অস্বাভাৱিকতাৰ সঁচ পৰা যেন দেখিলেও তাকো বিশেষ নিষ্ঠাৰে গঢ়া হৈছে। এটি কথা মনত ৰাখিব লাগে যে বৰদলৈদেৱৰ উপন্যাস সমূহ নায়িকা প্ৰধান। শুভদৰ্শক বৰদলৈদেৱে প্ৰত্যেকটো নাবী চৰিত্ৰকে বিশুদ্ধ ভাৱে আঁকিছে। তলত আমি কেইটিমান চৰিত্ৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম। ‘মনোমতী’ উপন্যাসৰ মনোমতী, পমিলা, পদ্মী, তিনিও গৰাকী মহিলাত তিনি প্ৰকাৰৰ নাবী চৰিত্ৰ অঁকা হৈছে। মনোমতী লাজকুৰীয়া, পমিলা বাঙালী, মনোমতী ভাৰত মগ্না আৰু পমিলা ভাৰ গ্ৰহণ কৰিব পৰা, কৰ্মপটু আৰু উদ্ভাৱনা শক্তিয়ুক্ত। মনোমতী সৰল, কিন্তু নিজ অতীষ্ট পূৰণ হোৱাৰ পিছতহে আন বিষয়লৈ মন

দিয়ে, কিন্তু পমিলাই লগৰীৰ সুখৰ কাৰণে নিজৰ সকলো সুখ, আশা আকাঙ্ক্ষা বিসৰ্জন দিয়ে, পমিলাৰ বসিকতা থাকিলেও তাক প্ৰধানকৈ সখীৰ আনন্দৰ কাৰণেহে ব্যৱহাৰ কৰে; মনোমত পতীসকল কামনা কৰিলেও সখীৰ চিন্তাই তাক তল পেলাই ধয়। মনোমতীয়ে সখীৰ দিহা মতেই চলে, কিন্তু বিপদ আৰু নিকপায় অৱস্থাত তেওঁৰ আত্মমৰ্য্যদা প্ৰকাশকৰি বীৰত্ব ফুটি ওলায়। আনপিনে পমিলাই সকলো অৱস্থাতে চতুৰতাৰ আশ্ৰয় লয়। মনোমতীয়ে লক্ষ্মী কান্তক দেখাৰে পৰা তেওঁলৈ অনুবক্তা হৈছিল, কিন্তু উষাৰ দৰেই নিজ মনোভাব বাক্য কৰিব পৰা নাছিল—পমিলাইহে তেওঁৰ মনোগত ভাৱ বুজি মনোমতীক সান্ত্বনা দি শান্তিৰাম ভকতক শ্ৰীকৃষ্ণৰ ওচৰলৈ বেদনিষিক পঠোৱাৰ দৰে পঠাই লক্ষ্মীকান্তক অনাই চতুৰ আৰু কৰ্মপটুতাৰ চিন দেখুৱায়। মইনবৰিৰ মানৱ বন্দীশালৰ পৰা সুকলমে পলুৱাই আনিবলৈ মানুহ যোৱাত পমিলাই মনোমতীকহে আগ কৰি দিছিল, আৰু পিছত নিজে উদ্ধাৰ পাইছিল। সেয়ে নহৈ পমিলা আগ-বাঢ়িব লগা হলে মনোমতীৰ ঘটনা আন প্ৰকাৰ হৈ উঠিল হেঁতেন। পমিলাই নিজ চতুৰতাৰে তিলোৱা আৰু বন্দুলাৰ মাজত বিবাদ লগাই নিজৰ আৰু মনোমতীৰ স্ত্ৰীধৰ্ম্ম ৰক্ষা কৰিছিল। মিজিমাহাট মনোমতীৰ আগত কু অভিপ্ৰায় বাক্য কৰি শেষত বল প্ৰয়োগ কৰিবলৈ উদ্ভূত হোৱাত মনোমতীয়ে স্বভাৱ মূলত লাজ আবুৰ এৰি ৰণচণ্ডীবেশে

নিজৰ সাহসৰ পৰিচয় দিয়ে। মনোমতীৰ বিবাহৰ পিছত পমিলাই যেতিয়া নিকদ্দেশ হোৱা শান্তিৰামৰ কাৰণে অন্তৰত বিবাহৰ দুখ ভোগ কৰিছিল, তেতিয়া মনোমতীয়ে পমিলাক সান্ত্বনা দিছিল। ইয়াৰ আগতে মনোমতীয়ে পমিলাৰ অশান্তি ভাব কেতিয়াও দেখা নাছিল আৰু তেওঁৰ মনোভাৱ জানিবলৈ অৱকাশ পোৱা নাছিল। মানে প্ৰথমে চণ্ডীবৰাৰ হাউলী অৱবোধ কৰাত পমিলাৰ নিজ জীৱনৰ সকলো কথা পাহৰি ধৰ্ম্ম পিতৃ মাতৃ আৰু মনোমতী লক্ষ্মী কান্তকহে সৰুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল আৰু নিজ হাতে চৌপ চলাইছিল। মনোমতী আৰু পমিলা দুয়োৰেই চণ্ডী-বৰাৰ ধৰ্ম্মীয়া জীয়েক—দুয়োকৈ অনাথ কৰি ঔপন্যাসিকে চৰিত্ৰ দুটি বেছি মনত লগা কৰি তুলিব পাৰিছে।

পতুমীৰ আখ্যান অতি দুঃখলগা। বিধিৰ কঠোৰ শাসনত বাহ্যিকত তেওঁ মানৱ তিৰোতা—ভ্ৰষ্টা। প্ৰথম দৃষ্টিত মানুহে কোনো মানুহৰ ওপৰত কৰা ধাৰণা যে সদায় ঠিক নহয়, পতুমিৰ চৰিত্ৰত তাকে দেখা যায়। তেওঁ যেন মান সেনাপতিৰ সঙ্গত স্থিতি বোধ কৰিছে। কিন্তু প্ৰকৃততে সি নহয়। মানৱ অধিগতা হোৱাত অহৰ্নিশে তেওঁ অশান্তি বোধ কৰিছে। সন্তোষৰ ভাই ভনী সকলৰ উদ্ধাৰত কোনো প্ৰকাৰে সহায়ক হ'ব পাৰে বুলিয়ে তেওঁ তেতিয়াও জীৱন ৰাখিছিল। তেওঁ আত্মহত্যা মহাপাপ বুলিও জানিছিল। পতুমীৰ উদ্দেশ্য সফল হৈছিল। মান সেনাপতিৰ মন পলাই

পৰীয়া আদিবো পৰিতৃষ্টি সাধন কৰি, পমিলা, মনোমতী আদিবো পৰামৰ্শ কৰি শেষত শান্তিবাম ভকতক সকলোই সকলোৰে উদ্ধাৰৰ উপায় কৰি দিয়াৰ পিছত মানব বিচাৰত নিৰ্ভিক চিন্তে নিজৰ সকলো কথা সৈ কাঢ়ি মানকো হুতাহ পলুৱাই বিগুতি কৰি পৃথুমী অগ্নিদগ্ধা হয়। পূৰ্বৰ পৃথুমীৰ প্ৰণয়ৰ শান্তিবামক মানব বন্দীশালত পাই হৰ্ষ বিষাদৰ মাজত নিজৰ সকলো কথা বিবৰি কয়। শান্তিবামে মৰ্মাহত হৈ আত্মহত্যাৰ কথা তোলাত তেনে কাম মহাপাপ বুলি কয় আৰু উদ্ধাৰৰ পিছত শান্তিবামে গ্ৰহণ কৰিলে তেতিয়াও পৃথুমী তেওঁৰ হব বুলি প্ৰবোধ দি মনত আশাৰ সঞ্চাৰ কৰে; আৰু শান্তিবামেও উদ্ধাৰৰ কাৰ্য্যত লাগিবলৈ প্ৰেৰণা পায়। এইবোৰ পৃথুমীৰ কম বিচক্ষণতাৰ কথা নহয়। কিন্তু পৃথুমীৰ জীৱন দৈহিক বা ঐহিক সুখৰ কাৰণে নাছিল, পৰৰ হিত সাধনেই তেওঁৰ জীৱনৰ ব্ৰত আছিল। নহলে তেওঁ অতি সহজে শান্তিবামৰে সৈতে পলাই সাৰিব পাৰিলে হেতেন। এনে উদাৰ চৰিত্ৰ অঙ্কনত ঔপন্যাসিকৰ মনৰ গতি আৰু সৃষ্টি কৌশল শলাগিবলগীয়া।

আকৌ প্ৰবল শক্তি সম্পন্ন বজাৰ নানা ষড়যন্ত্ৰৰ মাজতো সাধাৰণৰ জীয়াবী বহুদৈ লিগিৰীক বজাৰ বাসনা বহিৰ্ভূত অৰ্পণ নকৰি দৰিদ্ৰ দয়াবামৰ বিজয় ঘোষণা কৰাত, কৰ্মচাৰী অনাচাৰী আন প্ৰজা বৰ্গৰ অত্যাচাৰ, সমাজ আৰু গুৰুৰ অবিচাৰ আদিৰ মাজতো বহুদৈক অটল অটল কৰি গঢ়ি

তোলাত ঔপন্যাসিকৰ কম কৌশলৰ আৱশ্যক হোৱা নাই। নিঃস্বাৰ্থ প্ৰেমৰ প্ৰতীক স্বৰূপে বঙ্গিলী আৰু সেই দৰে “মিৰিজীয়াবীৰ” দালিমীৰ চৰিত্ৰ অঙ্কনতো বিশেষ পাবদৰ্শিতাৰ আৱশ্যক হৈছে।

“মনোমতীৰ প্ৰেম জগতৰ, কিন্তু সি বিস্তৃত। “মিৰিজীয়াবীৰ” প্ৰেম জগতৰ হলেও সি কেৱল জাগতিক নহয়—মৃত্যুৱে ইয়াক ছেদ কৰিব নোৱাৰে, বৰং অমৰত্ব দানহে কৰে। আৰু বহুদৈ, বঙ্গিলীৰ বিস্তৃত জাগতিক প্ৰেম ঈশ্বৰ প্ৰেমত মিলি পৰিছেগৈ। সাধাৰণতে চৰিত্ৰবোৰে নিজৰ উদ্দেশ্য সাধন কৰিছে, নহলে কোনো এক উচ্চ আশাত প্ৰাণ এৰিছে, নাইবা কোনো উচ্চতৰ বিষয়ান্তৰত প্ৰশান্তি লাভ কৰিছে। ইয়ে ঔপন্যাসিকৰ সুখবাদিতা প্ৰকাশ কৰিছে। কেৱল সেয়ে হলেও স্বাভাৱিকতা বক্ষা নহব পাৰে, সেই দেখি দালিমীৰ দৰে দুখতো শেষ হোৱা দুই এটি চিত্ৰ দেখিবলৈ পোৱা যায়।

পুৰুষ চৰিত্ৰৰ ভিতৰতো নিৰ্মল ভকত, দয়াবাম আদি চৰিত্ৰত একনিষ্ঠ প্ৰেম বা সাংসাৰিক কামনা ঈশ্বৰ ভক্তিত পৰিণত হৈছে। নিৰ্মলে একমাত্ৰ আনন্দ আৰু আকাজক্ষাৰ ৰূপহীক পৰহস্তগতা দেখি দুখত বিহ্বল হৈছিল, কিন্তু খং বা বেজাৰৰ বশীভূত হৈ তেওঁ কোনো দুৰ্ঘটনা নঘটাই অসীম ধৈৰ্য্য আৰু বিচাৰৰ বলত পৱিত্ৰ কেৱল ভক্তিৰ সেৱক হৈ সন্তানী হৈছিল; আৰু এই পথ অৱলম্বন

কবোৰে সাধাৰণৰ মনত বিৰক্তিকৰ আৰু বিজোত জগাব
পৰা ধৰ্ম আৰু সমাজ সম্বন্ধীয় কথাবোৰ তেওঁ বিশেষ
বিচাৰেৰে নিজৰ মঙ্গলজনক বুলি বিবেচনা কৰিছিল। ইয়াতো
ঔপন্যাসিকৰ মনৰ গতি—প্ৰতিবিম্বিত হৈছে।

সু-চৰিত্ৰবোৰ অৰ্কাত ঔপন্যাসিকে যেনে নৈপুণ্যৰ পৰি-
চয় দিছে, সেইদৰে দেশজোতী হলকান্ত, সতাই নাৰকী আদি
কু চৰিত্ৰবোৰ আকোঁতেও একে নৈপুণ্যকে দেখুৱাইছে।

মূঠতে মানৱ চৰিত্ৰ আৰু প্ৰাচীন বুৰঞ্জীৰ প্ৰকৃতৰূপ
অধ্যয়ন, নিজ মনৰ সংস্কাৰ, বিচাৰ আৰু আদৰ্শ এইবোৰেৰে
বৰদলৈদেৱে চৰিত্ৰ সমূহ স্বাভাৱিক কৰি গঢ়ি তোলাত কৃত-
কাৰ্য্য হৈছে। এনে সুনিপুণ ভাবে তেখেতে ঘটনাক্ৰম-
বোৰ উপস্থিত কৰিছে যে সেইবোৰৰ মাজত চৰিত্ৰ সমূহ
জড়িতা খাই পৰিছে।

বৰ্ত্তমান অসমীয়া সাহিত্যত উপন্যাস লিখক হিচাপে বৰদলৈ
দেৱ আগবঢ়ুৱা। বৰদলৈ দেৱৰ উপন্যাস ৰচনা ইংৰাজী
আৰু বঙ্গ সাহিত্যৰ অধ্যয়নৰ ফল। মাজটোৰ বাহিৰেও
বিষয় আৰু চিত্ৰও কেতিয়াবা ইংৰাজী সাহিত্যৰ পৰা লোৱা
যেন দেখি। উদাহৰণ স্বৰূপে কব পাৰি যে “নিৰ্ম্মল
ভকতৰ কাহিনী ইংৰাজ কবি “টেনিছনৰ” “এনক আৰ্ডেন”ৰ
ঘটনাৰে সৈতে মিলে। কিন্তু আমাৰ ঔপন্যাসিকৰ বিশেষত্ব
এইযে তেওঁ এই আখ্যানত দেশীয় সাজ দি ইয়াক স্বাভা-
ৱিক চিত্ৰ কৰি তুলিছে। “মিৰিজীয়াৰীৰ প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্য্য

প্ৰীতি ভাব আদি বৰ্ণনা কৰাত বাদ্‌চুৱাৰ্থ, বাৰ্ণ'চ, গল্ড'স্মিথ
আদি ইংৰাজ কবি সকলৰ লেখনিৰ প্ৰভাৱ স্পষ্টকৈ দেখুৱা
হৈছে। উপন্যাস কেইখনিত বৰদলৈদেৱৰ প্ৰাচীন দেশীয়
সাহিত্যৰ প্ৰভাৱ পৰাটো স্বাভাৱিক কথা। মনোমতীৰ
বিবাহ প্ৰসঙ্গত উষা, চিত্ৰলেখা বেধনিধি বাপুৰ প্ৰতিচ্ছবি
আৰু সেই দৰে মানৱ বন্দীশালত মিঙ্গিমাহা আৰু মনোমতীত
অশোক বনত হোৱা বাৱন সীতাৰ প্ৰতিবিম্ব পৰিছে।

বৰদলৈ দেৱে বাস্তবৰ মাজত অৱাস্তৱ, দুখৰ ডাৱৰৰ
মাজত সুখৰ ৰাঙলি জেউতি চাই আনন্দ পাইছিল। এয়ে
তেখেতৰ অৱাস্তৱ বা অতীন্দ্ৰিয় প্ৰীতি। আগতে বিশ্লেষণ
কৰি দেখুৱা চৰিত্ৰবোৰত তাকে দেখা যায়। সেইবোৰৰ
লগতে আঙুলিয়াব লগা আৰু দুটি কথা আছে। উপন্যাস
বোৰত সপোনৰ বিশেষ স্থান দিয়া হৈছে। আচৰিত
বিষয় এয়ে যে আটাইবোৰ সপোনেই ভবিষ্যতসূচক আৰু
আটাইবোৰেই কাৰ্য্যত প্ৰতি ফলিত হৈছে। মনত কোনো
বিশেষ চিন্তা, দুৰ্বলতা, উৎকণ্ঠা আদিবোৰত মানুহে সপোন
দেখাটো স্বাভাৱিক। ই মনস্তত্ত্বমূলক কথা। এনেকৈ
দেখা সপোনত কোনো কোনোটো কাৰ্য্যত প্ৰতিফলিতো
হয়। আকৌ মনৰ প্ৰশান্ত অৱস্থাতো মানুহে ভবিষ্যতৰ ছবি
সপোনত দেখা পায় বুলি ভবিষ্যত তত্ত্বদৰ্শী সকলৰ মত।
আটাইবোৰ সপোন কাৰ্য্যত প্ৰতিফলিত কৰাই আৰু দেখোতা
জনক সেইবোৰৰ দ্বাৰা কামত প্ৰবৃত্ত কৰাই বৰদলৈদেৱে এই

যথায়ত নিজৰ পৰম আস্থা দেখুৱাইছে। যোগ শাস্ত্ৰ আৰু যোগ পথত অসাধাৰণ মহাত্ম্যৰ প্ৰতি দৃঢ় বিশ্বাসো “বহুদৈ লিগিবীৰ” অলৌকিক ৰূপ আৰু শক্তি লাভতে দেখা যায়।

বৰদলৈদেৱৰ ভাষা সহজ সবল আৰু যথার্থ ভাব প্ৰকাশক যেই সেই লোকেই তাক গ্ৰহণ কৰিব পাৰিব। কিন্তু তেখেতৰ ৰচনা সম্পূৰ্ণ বাহুল্য বৰ্জিত বুলি কব নোৱাৰে। সকলো কথা বৰ্ণাই যোৱাতকৈ ঠায়ে ঠায়ে বিশেষ বিচাৰৰ বৰ্জ্জনবোৰে শিল্পীৰ বিশেষ নৈপুণ্য দেখুৱায়। বৰদলৈ দেৱৰ পাত্ৰ পাত্ৰী বোৰৰ মাজত হোৱা দীঘলীয়া কথোপকথনবোৰে ঠায়ে ঠায়ে পাঠকৰ আমনি লগায়। আকৌ প্ৰাকৃতিক দৃশ্য, স্থান, মানুহৰ ৰূপ, বেশ, বাসঘৰ আদি বিশেষ বিশদ ভাবে দিয়া হৈছে। এইবোৰে কেতিয়াবা আমনি লগালেও বাহ্য দৃশ্য চিত্ৰণত বিশেষ আৱশ্যকীয়। যথায়থ বৰ্ণনা দি বিষয়বোৰ স্বাভাৱিক কৰি তোলা উদ্দেশ্য কাৰণেই এইবোৰ অনিবাৰ্য্য।